

Utbildningsutskottets betänkande

1980/81: 38

med anledning av proposition 1980/81: 107 om den statliga skoladministrationen m. m. jämte motioner samt proposition 1980/81: 100 såvitt gäller anslag till skolöverstyrelsen

NIONDE HUVUDTITELN

I detta betänkande behandlas förslag som regeringen (utbildningsdepartementet) förelagt riksdagen dels i proposition 1980/81: 100 bilaga 12 under avsnittet C. Skolväsendet punkt C 1 Skolöverstyrelsen, dels i proposition 1980/81: 107 om den statliga skoladministrationen m. m.

Utbildningsutskottet har inhämtat yttrande över motion 1980/81: 1985 från konstitutionsutskottet. Yttrandet (KU 1980/81: 6 y) är fogat som *bilaga* till detta betänkande.

PROPOSITIONERNA

Regeringen har i proposition 1980/81: 100 bilaga 12 (utbildningsdepartementet) efter föredragning av statsrådet Mogård föreslagit riksdagen att till Skolöverstyrelsen för budgetåret 1981/82 anvisa ett förslagsanslag av 119 273 000 kr.

Regeringen har i proposition 1980/81: 107 (utbildningsdepartementet)

dels föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad som i propositionen förordats om läroplaner för lokalt arbetsmarknadsanknutna specialkurser i gymnasieskolan.
2. godkänna vad som i propositionen förordats om flerårsramar för dimensioneringen av gymnasieskolan och årliga beslut om gymnasieskolans organisation.
3. godkänna förslaget om avveckling av statlig lokalbehovsprövning och skissritningsgranskning.
4. godkänna förslagen om tillsättningsmyndighet för statligt reglerade tjänster som skolchef, biträdande skoldirektör, rektor, studierektor och biträdande rektor.
5. godkänna förslaget om avveckling av systemet med ordinarie tjänster som lärare.
6. godkänna vad som i propositionen anförts om anställningstrygghet för lärare med statligt reglerad anställning.
7. godkänna vad som i propositionen förordats angående besvär över beslut av skolmyndighet.

8. godkänna vad som i propositionen förordats om det centrala tillsynsansvaret för kommunal högskoleutbildning.

9. godkänna de riktlinjer för den statliga skoladministrationens roll och uppgifter på central och regional nivå som förordats i propositionen.

10. godkänna de riktlinjer för skolöverstyrelsens och länskolnämndernas ledning, organisation och personalresurser som förordats i propositionen.

11. godkänna att skolöverstyrelsens och länskolnämndernas nya organisation skall gälla fr. o. m. den 1 juli 1982.

12. godkänna förslaget om inrättande av ett centralt planeringsråd för samverkan mellan skola och arbetsliv.

13. att till Skolöverstyrelsen för budgetåret 1981/82, utöver vad regeringen föreslagit i proposition 1980/81:100 bilaga 12, anvisa ytterligare 200 000 kr. .

14. godkänna förslaget om avveckling av nuvarande system för tjänster som skolkonsulent och gymnasieinspektör vid skolöverstyrelsen samt utbildningsledare, fortbildningskonsulent och länskolpsykolog vid länskolnämnderna.

15. bemyndiga regeringen att vidta de övergångsåtgärder som behövs för att skolöverstyrelsens och länskolnämndernas nya organisation skall kunna träda i kraft den 1 juli 1982.

dels berett riksdagen tillfälle att ta del av vad som i propositionen anförts om

16. betyg i lärarutbildningen.

MOTIONERNA

Motioner väckta under allmänna motionstiden vid riksmötet 1980/81

1980/81:1288 av Elisabeth Fleetwood (m) och Rune Rydén (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en översyn av skolöverstyrelsens principer för meritvärdering av studier/examina vid utländska universitet och högskolor vid sökande av tjänst inom skolväsendet.

1980/81:1294 av Larz Johansson (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en översyn av gällande bestämmelser i skollag och skolförordning så att Lantbrukarnas riksförbund kan ges representation i de lokala och regionala planeringsråden.

1980/81:1297 av Bengt Kindbom (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen sagts om lämpligheten av en översyn av möjligheten att förlägga gymnasielinjer till icke-gymnasieort.

Motioner väckta med anledning av proposition 1980/81: 107

1980/81:1962 av Margot Wallström (s) och Roland Sundgren (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening beslutar ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om avveckling av de graderade betygen i lärarutbildningen.

1980/81:1985 av Olof Palme m. fl. (s) vari yrkas

1. att riksdagen nu beslutar göra ett principuttalande av innebörd att grunderna för regeringens förslag om sammansättning av ämbetsverks styrelse inte godkänns.

2. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna att skolöverstyrelsens styrelse skall sammansättas i enlighet med vad som föreslås i motionen.

1980/81:2001 av Stig Alemyr m. fl. (s) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om utvärdering av den förändrade skoladministrationen.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om grunder för tillsättning av tjänster vid länskolnämnderna.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om anställningstiden för personal med pedagogiska uppgifter vilka bekostas med expertmedel inom den statliga skoladministrationen.

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om säkerställande av sakkunskap för uppgifter inom specialundervisningens område.

5. att riksdagen med avslag på vad regeringen anfört som sin mening ger regeringen till känna att betygen godkänd resp. icke godkänd i lärarskicklighet skall finnas kvar i lärarutbildningen.

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om fortsatt utredning av de graderade betygen i lärarutbildningen och meritvärderingssystemet.

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om utformningen av det reviderade meritvärderingssystemet vid tillsättning av tjänst som lärare.

(Yrkandena 8 och 9 har utskottet behandlat i betänkande 1980/81:37.)

1980/81:2007 av Stig Genitz m. fl. (c) vari yrkas att riksdagen beslutar att indelningen av gymnasieorter i g-ort och icke g-ort avskaffas.

1980/81:2008 av Gabriel Romanus (fp) vari yrkas att riksdagen vid behandlingen av proposition 1980/81:107 angående den statliga skoladministrationen m. m. beslutar uttala sig för att elevernas och föräldrarnas organisationer skall företrädas av vardera en ersättare i skolöverstyrelsens verksstyrelse på det sätt som sägs i motionen.

1980/81:2009 av Karl-Erik Svartberg m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna att eleverna bör ha representation i skolöverstyrelsens styrelse i enlighet med vad som anförts i motionen.

1980/81:2010 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen med godkännande av proposition 1980/81:107 i övrigt beslutar avslå propositionen vad gäller

a) riktlinjer för den statliga skoladministrationens roll och uppgifter på central och regional nivå,

b) riktlinjer för skolöverstyrelsens och länskolnämndernas ledning, organisation och personalresurser,

c) skolöverstyrelsens organisation.

2. att riksdagen uttalar att uppläggning och inriktning av lokalt arbetsmarknadsanknutna specialkurser i gymnasieskolan bör utarbetas i samråd mellan skolmyndigheten och lokala fackliga organisationer och att därvid bör beaktas att företagsintressen ej får inskränka elevernas behov av en bred och allsidig utbildning.

3. att riksdagen hos regeringen hemställer om ett nytt förslag vad beträffar riktlinjer för den statliga skoladministrationens roll och uppgifter, riktlinjer för skolöverstyrelsens och länskolnämndernas ledning, organisation och personalresurser och skolöverstyrelsens organisation, varvid bör beaktas en strikt uppdelning av politiska och administrativa funktioner, i enlighet med vad som anförts i motionen,

4. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till åtgärder för att höja den offentliga skolans standard i resurssvaga kommuner.

1980/81:2015 av Johan Olsson m. fl. (c, m, fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening klart uttalar att syftet med planeringsrådets verksamhet är att ge eleverna i skolan en så riktig och allsidig bild av närings- och arbetslivet som möjligt.

2. att riksdagen uttalar sig för att närings- och arbetslivets organisationer skall vara allsidigt företrädade i råden på alla nivåer i enlighet med vad som anförts i motionen,

3. att riksdagen hos regeringen i enlighet härmed begär en översyn av gällande bestämmelser i skollagen, skolförordningen och SÖ:s föreskrifter avseende planeringsrådets sammansättning och uppgifter.

1980/81:2016 av Alf Wennerfors (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att besvär över beslut av styrelsen för skolan bör få anföras hos länskolnämnden.

UTSKOTTET

I propositionen behandlas den statliga skoladministrationens, dvs. skolöverstyrelsens (SÖ:s) och länskolnämndernas framtida roll, uppgifter och organisation. Regeringens förslag avser i första hand ungdomsskolan (grundskolan och gymnasieskolan). I tillämpliga delar berörs även särskolan, den kommunala och statliga vuxenutbildningen, grundutbildningen för vuxna, folkhögskolan och folkbildningen samt arbetsmarknadsutbildningen, dvs. all utbildning som för närvarande finns inom SÖ:s ansvarsområde.

Utskottet följer i fortsättningen i huvudsak den disposition som återfinns i föredragande statsrådets anförande. De avsteg som gjorts från denna är främst motiverade av motionsyrkanden.

1 Den statliga skoladministrationens roll och uppgifter

Riksdagens beslut om reformering av skolans inre arbete m. m. och ett nytt statsbidragssystem för grundskolan (prop. 1975/76: 39, UbU 1975/76: 30, rskr 1975/76: 367 och prop. 1977/78: 85, UbU 1977/78: 21, rskr 1977/78: 260) innebar en långtgående decentralisering av ansvaret för skolans organisation och resursanvändning. Även i riksdagens beslut om ny läroplan för grundskolan (prop. 1978/79: 180, UbU 1978/79: 45, rskr 1978/79: 422) lades stor vikt vid decentralisering.

Flertalet studievägar i gymnasieskolan skall ge behörighet för högskolestudier eller kompetens för ett visst yrke eller yrkesområde. Detta förhållande uppställer enligt föredragande statsrådet bestämda gränser för hur långt decentraliseringen inom gymnasieskolan kan genomföras. Emellertid bör, menar föredragande statsrådet, de allmänna riktlinjer som präglat decentraliseringen inom grundskolan i fråga om organisation, resursanvändning och undervisningens innehåll i ökad utsträckning även gälla gymnasieskolan. Riksdagens beslut våren 1980 (prop. 1979/80: 100 och prop. 1979/80: 145, UbU 1979/80: 34, rskr 1979/80: 363) om ökad förläggning av gymnasial utbildning till företag och andra arbetsplatser innebär exempelvis att det lokala inflytandet över delar av gymnasieskolan ökats.

När det gäller den principiella utgångspunkten för fördelningen av uppgifterna mellan olika instanser i skoladministrationen anför föredragande statsrådet följande.

Den *centrala politiska nivån*, dvs. regering och riksdag, skall utforma och fastställa de mål och riktlinjer samt ange de intentioner som skall styra verksamheten inom och utvecklingen av ungdomsskolan m. m. Regering och riksdag skall också fatta beslut om statliga ekonomiska resurser till verksamheten. Sammanfattningsvis skall den centrala politiska nivån till övervägande del svara för den långsiktiga styrningen av skolväsendet.

Den *centrala skoladministrativa nivån*, SÖ, bör som sin viktigaste uppgift ha att svara för att de av den centrala politiska nivån fastställda målen och strategierna förverkligas. Det bör dessutom ankomma på SÖ att bidra med underlag till de beslut om förändringar av målen som den centrala politiska nivån har att fatta. SÖ bör på så sätt ansvara för den långsiktiga planeringen av skolväsendet inom de ramar som den centrala politiska nivån anger. Planeringen bör även innefatta redovisning av olika handlingsalternativ. Till SÖ:s uppgift att verkställa de politiska besluten, att utvärdera samt att långsiktigt och övergripande planera verksamheten kommer uppgiften att aktivt ha tillsyn över att de politiska målen för skolväsendet förverkligas samt fortlöpande bedriva forsknings- och utvecklingsarbete avseende utvärdering, förändring och förbättring av utbildningsverksamheten. Slutligen bör SÖ ha ansvaret för läroplansarbetet för de skilda skolformerna och informationen om förändringar inom skolområdet.

Den *regionala skoladministrativa nivån*, dvs. länskolnämnderna, bör fungera som den statliga skoladministrationens fältorganisation och som sådan ansvara för utveckling, samordning och planering av skolväsendet i länet. Nämnderna skall se till att målen och riktlinjerna för skolan förverkligas. Vidare skall de stimulera och stödja kommunerna i deras arbete med skolans utveckling.

Den *kommunala, lokala skoladministrativa nivån*, dvs. skolstyrelserna och landstingens utbildningsnämnder, skall ha ett driftansvar för skolans verksamhet inom ramen för fastlagda mål och strategier samt inom ramen för de planer som fastställs på och det utvecklingsstöd som erhålls från central och regional administrativ nivå. Genom sina politiska organ har de enskilda kommunerna ett ansvar även för utvecklingen av utbildningsverksamheten.

Utskottet vill i sammanhanget anföra följande.

Även om man fortsättningsvis bör eftersträva en begränsning av den centrala, statliga styrningen av skolans verksamhet, måste enligt utskottets mening principen om en likvärdig utbildningsstandard i hela landet ligga fast. Utskottet erinrar om att mål och riktlinjer samt huvudmoment i den nya läroplanen för grundskolan (Lgr 80) gjorts bindande. Mot decentraliseringssträvandenas i sig angelägna syfte att skapa större utrymme för hänsyn till lokala förutsättningar samt att öka inflytandet från föräldrar, elever i skolan, anställd personal och andra berörda måste hela tiden ställas strävandena efter likvärdighet i utbildningen. I denna balansgång mellan lokalt och centralt inflytande anser utskottet i likhet med föredragande statsrådet att följande principiella utgångspunkter bör iakttas avseende statliga åtaganden. Mål och riktlinjer för skolan måste fastställas av centrala politiska instanser. Grundläggande rättssäkerhetskrav för elever och personal bör tillgodoses genom centralt beslutade bestämmelser. Regering och riksdag måste också ha ett ansvar för att skolan ger erforderlig hjälp till elever med svårigheter och särskilda behov, varvid olika minori-

tetsgruppers behov särskilt bör uppmärksammas. Vidare krävs centrala, statliga instrument för att slå vakt om grundläggande principer i vad avser elev- och personalmedverkan och arbetssättets utveckling samt samarbetet såväl mellan hem och skola som mellan skola och arbetsliv.

Det lokala åtagandet bör utgå från en hög grad av eget ansvar för driften av skolan i enlighet med regeringens förslag. I detta ansvar bör finnas stort utrymme för initiativ när det gäller organisationen av skolan och uppläggnings- och planeringen av arbetet i skolan samt resursanvändningen.

I motion 1980/81: 2010 (yrkandena 1 a samt 3 i denna del) yrkas avslag på propositionen i vad gäller riktlinjer för den statliga skoladministrationens roll och uppgifter på central och regional nivå samt begärs förslag om nya riktlinjer. De i propositionen föreslagna riktlinjerna bygger enligt motionärerna på en otillräcklig analys.

Utskottet, som erinrar om att förslagen i propositionen har föregåtts av ett omfattande utredningsarbete och tillstyrkts av en bred remissopinion, föreslår att riksdagen med avslag på motion 1980/81: 2010 yrkandena 1 a samt 3 i denna del godkänner vad som i proposition 1980/81: 107 förordats om riktlinjer för den statliga skoladministrationens roll och uppgifter på central och regional nivå.

1.1 Skolans kvalitativa utveckling

Utskottet behandlar i det följande bl. a. den långsiktiga och övergripande planering som i huvudsak rör skolans kvalitativa utveckling. Hit hör forsknings- och utvecklingsarbete, personalutveckling, utvärderingsarbete, läroplansarbete, läromedelsutveckling och elevvård.

Föredraganden har i proposition 1980/81: 97 om skolforskning och personalutveckling utförligt behandlat *forsknings- och utvecklingsarbetet* (propositionen behandlad i UbU 1980/81: 37). I föreliggande proposition 1980/81: 107 erinras om att forskningsverksamheten framdeles bör ges en långsiktig prägel och främst belysa problem och konsekvenser avseende långsiktiga handlingsalternativ. Föredragande statsrådet utgår från att SÖ bör ha det centrala ansvaret för forskningen inom skolektorn och vuxenutbildningen. Vad gäller ansvaret för utvecklingsarbetet bör detta enligt föredraganden i större utsträckning än tidigare ligga på lokal nivå. SÖ bör, främst med hjälp av länskolnämnderna, följa det lokala utvecklingsarbetet, samla och till fältet återföra erfarenheter från detta arbete. Nära förknippad med det lokala utvecklingsarbetet är *personalutvecklingen*. Förslag härom framläggs likaså i proposition 1980/81: 97.

Planering av skolans verksamhet och utveckling oavsett om den sker på lång eller kort sikt och oavsett om den sker på central, regional eller lokal nivå förutsätter enligt föredragande statsrådet en fortlöpande *utvärdering* av verksamheten. Denna utvärdering blir i stor utsträckning en lokal

angelägenhet till följd av det ökade lokala ansvaret för skolan. Föredraganden menar emellertid att detta lokala ansvar, kopplat till bl. a. en friare resursanvändning, också medför ökade krav på att SÖ centralt följer vad som händer lokalt både i fråga om organisation, resursfördelning och resultat. Som en mellaninstans bör härvid länskolnämnderna fungera. Dessa skall genom verksamhet på fältet bl. a. svara för jämförelser mellan kommunerna och mer systematiskt än för närvarande förmedla erfarenheter till SÖ. Den centrala utvärderingen kan emellertid inte, påpekar föredragande statsrådet, enbart baseras på resultat från den utvärdering som sker på länsnivå och kommunal nivå. Även en mer teoretiskt inriktad forskning är ett naturligt inslag i den centrala utvärderingen.

Utskottet, som instämmer i vad som anförts i proposition 1980/81: 107 om utvärderingsarbetet, vill stryka under att den statliga skoladministrationens utvärderingsuppgifter utgör grundläggande inslag i en aktiv tillsyn av utbildningsverksamheten i syfte att bl. a. vidmakthålla och främja en likvärdig utbildningsstandard i hela landet.

När det gäller *läroplansarbetet* anför föredragande statsrådet att utformningen av mål och riktlinjer för skolans verksamhet liksom avvägningen av läroplanernas innehåll måste vila på allmänna värderingar och förutsätta politiska ställningstaganden. Det innebär bl. a. att regeringen dels beslutar om mål och riktlinjer för grundskolan och gymnasieskolan samt om timplaner i enlighet med riksdagsbeslut för grundskolan och för gymnasieskolans linjer, dels fastställer kursplaner med mål och huvudmoment för ämnen inom grundskolans gemensamma sektor och inom gymnasieskolans linjer.

Skoladministrativa kommittén (SAK) föreslog i sitt betänkande (SOU 1980: 5) Förenklad skoladministration – principer för ny organisation att delar av tim- och kursplanearbetet för lokalt arbetsmarknadsanknutna specialkurser i gymnasieskolan skall decentraliseras till lokal nivå inom vissa centralt fastlagda resurs- och timplaneramar. Föredragande statsrådet ansluter sig till detta förslag.

I motion 1980/81: 2010 (yrkande 2) anfördes att uppläggning och inriktning av lokalt arbetsmarknadsanknutna specialkurser i gymnasieskolan bör utarbetas i samråd mellan skolmyndigheten och lokala fackliga organisationer. Därvid bör enligt motionärerna beaktas att företagsintressen ej får inskränka elevernas behov av en bred och allsidig utbildning.

Utskottet erinrar om att SÖ i sitt läroplansarbete reguljärt samarbetar med företrädare för arbetsgivare och arbetstagare – ofta sammanslutna i yrkesnämnder – vilka bistår med den sakkunskap som krävs för att den gymnasiala yrkesutbildningen i fråga om innehåll fortlöpande förnyas och förbättras i takt med utvecklingen inom näringsliv och arbetsmarknad. Utskottet utgår från att detta även kommer att gälla när SÖ fastställer de tim- och kursplaneramar som i det här sammanhanget kommer i fråga. Då

syftet med förslaget bl. a. är att nå en bättre anknytning till det lokala arbetslivets behov förutsätter utskottet att det lokala planeringsrådet och/eller yrkesråden medverkar i planeringen av de ifrågavarande specialkurserna. I dessa lokala organ finns bl. a. arbetstagare företrädna. De lokalt arbetsmarknadsanknutna specialkurserna bör i likhet med övriga specialkurser ge en bred och allsidig utbildning och likvärdig kompetens för yrkesutövning.

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen med avslag på motion 1980/81: 2010 yrkande 2 godkänner vad som i proposition 1980/81: 107 förordats om läroplaner för lokalt arbetsmarknadsanknutna specialkurser i gymnasieskolan.

Utredningen om läromedelsmarknaden (ULÄ) har i sitt betänkande (SOU 1980: 15) Läromedlen i skolan framlagt vissa förslag om inriktningen och utformningen av de statliga insatserna på *läromedelsområdet*. Betänkandet bereds för närvarande inom regeringskansliet. I avvaktan på beredningen är inte föredraganden beredd att gå närmare in på frågan om SÖ:s uppgifter på läromedelsområdet.

Föredraganden anser att *elevvårdsarbetet* inte kan avskiljas från annan skolverksamhet. Elevvårdsarbetet är inte en specialistfunktion. I den mån särskilda problem dyker upp och speciella åtgärder måste vidtas behöver dock skollledning och lärare hjälp av särskild expertis. Att organisera elevvårdsarbetet är en kommunal angelägenhet. Något särskilt statsbidrag för elevvårdsverksamheten utgår inte. Statsrådet anför sammanfattningsvis att den statliga skoladministrationens arbetsuppgifter inom elevvårdsområdet bör minska. Detta uttalande avser de speciella resurser som för närvarande finns hos SÖ och länskolnämnderna för handläggning av elevvårdsfrågor. För länskolnämndernas del innebär detta enligt föredraganden att länskolpsykologtjänsterna bör avvecklas. Utskottet återkommer till denna fråga i avsnittet om SÖ:s och länskolnämndernas personalresurser.

1.2 Gymnasieskolans organisation

När det gäller gymnasieskolans organisation anser föredragande statsrådet att SÖ även i fortsättningen skall ha huvudansvaret för den långsiktiga planeringen. Hit räknar föredraganden även arbetet med anslagsframställning och långtidsbedömning.

Utskottet finner anledning att först erinra om nuvarande ordning för de årliga organisationsbesluten för gymnasieskolan. Regeringen framlägger i budgetpropositionen förslag till riksdagen om dimensionering av gymnasieskolan för nästföljande budgetår. Dimensioneringsförslaget, som omfattar både förslag till totaldimensionering och förslag till dimensionering av

gymnasieskolans olika grupper av studievägar, behandlas av riksdagen under våren.

På grundval av underhandsbesked om regeringens förslag till riksdagen om gymnasieskolans dimensionering och framställningar från kommunerna fattar SÖ i december varje år ett preliminärt organisationsbeslut avseende nästföljande läsår (budgetår). Beslutet anger vilka studievägar som avses anordnas i varje kommun med gymnasieskola.

Den nuvarande beslutsordningen innebär i princip att regering och riksdag beslutar om det totala antalet platser som får disponeras för gymnasieskolans stora ram (längre studievägar), resp. lilla ram (specialkurser som är kortare än ett år eller som har särskilda inträdeskrav). Beslutet ger också vägledning om hur platser skall fördelas mellan studievägar av olika längd och inriktning. Vidare bemyndigas SÖ att, om så erfordras, omfördela platser mellan de olika ramarna.

SÖ har efter organisationsbeslutet i december i huvudsak medgivit de förändringar i dimensioneringen av studievägarna som föranletts av kommunernas önskemål. Det har visat sig vara svårt att åstadkomma ett utbildningsutbud som inte blir starkt beroende av kommunernas resurser och de sökandes intressen. Arbetsmarknadens behov har inte tillräckligt kunnat beaktas.

Regeringen föreslår nu sådana förändringar i formerna för besluten om *dimensionering av gymnasieskolan* att de dels ökar möjligheterna för riksdag och regering att styra inriktningen av utbildningsutbudet på gymnasial nivå, dels ger möjlighet att snabbare möta nya behov och tillgodose efterfrågan på olika typer av gymnasieskolutbildning, dels ökar det lokala och regionala inflytandet över planeringen av den gymnasiala utbildningen. Genom det senare avses snabba justeringar möjliggöras, när så erfordras, även på ett sent stadium i planeringsprocessen.

Regering och riksdag föreslås liksom hittills fastställa totaldimensioneringen av gymnasieskolan och fördelningen på olika utbildningssektorer i vad avser hela riket. I syfte att åstadkomma en mera långsiktig planering bör regeringens och riksdagens beslut i stället för nuvarande ettårsbeslut utformas som flerårsramar om tre år, där dimensioneringsbeslutet för det andra och tredje året ges formen av bemyndigande till regeringen om planeringsramar. Dimensioneringen bör uttryckas i årselevplatser och fördelas på ett antal sektorer som bättre än för närvarande avspeglar arbetslivets efterfrågan på utbildade med viss inriktning. Följande sex sektorer föreslås, nämligen 1. Humanistisk och samhällsvetenskaplig sektor, 2. Vård-, social och konsumtionsteknisk sektor, 3. Ekonomisk och merkantil sektor, 4. Teknisk och naturvetenskaplig sektor, 5. Teknisk och industriell sektor samt 6. Jordbruks- och skogsbrukssektor.

Beslut om fördelningen av årselevplatser på sektorsramar för resp. län (länsramar) bör enligt propositionen fattas av SÖ. Länskolnämnderna har därefter att besluta om gymnasieskolans organisation i varje kommun med

gymnasieskola inom resp. län. Länsskolnämndernas beslut skall avse omfattningen av varje studieväg för sig, dvs. avse bestämd linje eller specialkurs.

När det gäller fastställandet av antalet elevplatser i intagningsklasser inom planeringssystemet måste, anför föredragande statsrådet, hänsyn tas till att flera sektorer innehåller studievägar av olika längd. En förskjutning av elevintresset inom en sådan utbildningssektor, exempelvis från tvååriga till treåriga studievägar, kan få betydande och icke förutsedda kostnadskonsekvenser. Föredraganden föreslår därför att de centrala besluten om gymnasieskolans dimensionering uttrycks som antal årselevplatser per sektor. Större utrymme för lokal och regional handlingsfrihet inom de ramar som länen får disponera skapas härigenom.

Syftet med den nu föreslagna beslutsordningen för gymnasieskolans organisation är att tillförsäkra regering och riksdag ett säkrare grepp om det gymnasiala utbildningsutbudets inriktning. Därför bör enligt regeringsförslaget någon omfördelning mellan sektorerna inte komma i fråga, sedan det årliga beslutet om fördelning av årselevplatser på sektorer har fattats av riksdagen.

Enligt regeringsförslaget skall det nya systemet träda i kraft fr. o. m. läsåret 1983/84. Beslutsprocessen får anpassas till de nya reglerna redan under hösten 1982.

I propositionen behandlas också ordningen för de beslut som avser vissa mindre frekventa utbildningar i gymnasieskolan, främst inom det yrkesinriktade området, vilka avser en begränsad arbetsmarknad. Det anförs att beslut om vissa lågfrekventa studievägar av riksintresse även i framtiden bör fattas centralt av SÖ. Det bör även i fortsättningen hos SÖ finnas detaljerad kännedom om gymnasieskolans faktiska dimensionering och om utbildningarnas lokalisering. För att garantera detta är det nödvändigt, menar föredraganden, att SÖ med hjälp av en särskild rapporteringsrutin kan följa förändringar i gymnasieskolorganisationen i länen.

Utskottet, som inte har något att erinra mot det föreslagna planeringssystemet, föreslår att riksdagen godkänner vad som förordats om flerårsramar för dimensioneringen av gymnasieskolan och årliga beslut om gymnasieskolans organisation.

Utskottet behandlar i detta sammanhang motionerna 1980/81: 1297 och 1980/81: 2007, i vilka föreslås ökade möjligheter att lokalisera gymnasiala utbildningar till *orter som inte är gymnasieorter* (g-orter).

Utskottet vill med anledning av motionerna anföra följande.

Hela riket är indelat i gymnasierregioner, vilka primärt fungerar som rekryteringsområden för en eller flera gymnasieskolor med ett brett utbud av både teoretiska och yrkesinriktade linjer. Detta innebär att alla ungdomar vid sitt val av fortsatta studier efter grundskolan i princip skall ha tillgång till en gymnasieskola med åtminstone samtliga treåriga linjer och

ett antal tvååriga teoretiska och yrkesinriktade linjer. Valet av studieväg i gymnasieskolan skall således ej behöva begränsas av att på viss ort finns tillgänglig en gymnasieskola med endast en eller ett fåtal linjer. Gymnasieskola med ett så rikhaltigt utbud av studievägar som möjligt har i de flesta fall av praktiska och ekonomiska skäl lokaliserats till ort i regionen där det största elevunderlaget finns.

Utskottet är medvetet om de i motionerna 1980/81:1297 och 1980/81:2007 aktualiserade elevsociala problemen som hänger samman med att gymnasial utbildning inte kan anordnas på hemorten för alla elever. Utskottet erinrar om den pågående försöksverksamheten med teoretiska studievägar lokaliserade till icke g-orter genom särskild samordnad gymnasieskola, typ B, i glesbygd (SSG-B). Regeringen avser att hos SÖ begära en samlad utvärdering av detta försök (prop. 1980/81:100 bil. 12, s. 315). Enligt vad utskottet har inhämtat kommer ett särskilt utredningsarbete inom regeringskansliet om flexibel skolplanering att bli slutfört under våren 1981. Detta arbete väntas bl. a. beröra frågan om lokalisering av gymnasial utbildning till icke g-ort.

I fråga om yrkesinriktad utbildning vill utskottet erinra om att det redan nu finns vissa möjligheter att "utlokalisera" sådan. Detta kan ske genom att inbyggd utbildning förläggs till arbetsställe på annan ort än den ort där gymnasieskolan är belägen. Genom samverkan mellan berörda kommuner kan även andra delar av undervisningen samt tillsynen ske på lokaliseringsorten, om erforderliga personella och materiella resurser finns. Utbildningen administreras från den ort där gymnasieskolan är belägen. Samma förhållande föreligger också beträffande gymnasial lärlingsutbildning.

Om det i en kommun för närvarande finns inrättad äldre specialkurs som har nära motsvarighet i en linje och ett stadigt elevunderlag bedöms finnas under åtminstone 4-5 år framöver bör det enligt utskottets bedömning vara möjligt, om kommunen så önskar, att låta motsvarande linje ersätta den befintliga specialkursen. Kraven på lokaler och utrustning kan dock inte vara desamma som vid ett mer permanent anordnande av linjen.

Med hänvisning till vad som här har anförts anser utskottet att motionerna 1980/81:1297 och 1980/81:2007 inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

1.3 Skolbyggnader och stadigvarande undervisningsmateriel

Riksdagen har beslutat att avveckla statsbidraget till investeringar i skolbyggnader fr. o. m. den 1 juli 1981 (prop. 1979/80:90 bil. 3, UbU 1979/80:3 y, FiU 1979/80:25, rskr 1979/80:287). Enligt föredragandens uppfattning bör SÖ:s uppgifter på skolbyggnadsområdet i vad avser skolor och utbildningar med kommunalt och landstingskommunalt huvudmannaskap i huvudsak begränsas till sådana uppgifter som sammanhänger med verkets ansvar för skolans utveckling. SÖ bör därför även i fortsättningen ha viss

kompetens och vissa resurser för utvecklingsuppgifter och rådgivningsverksamhet på området. Utvecklingsarbetet bör främst inriktas på kartläggning av nya och förändrade utbildningars lokalbehov och lokalutformning. Vidare förordar föredraganden att SÖ som stöd för skolhuvudmännens analys och beräkning av lokalbehov vid ny-, till- eller ombyggnad av skollokaler utarbetar särskilda underlag för planeringen av skolans fysiska miljö. Underlagen bör genomgående ha karaktären av allmänna råd.

Utskottet som ansluter sig till den principiella uppläggnings av SÖ:s framtida uppgifter på skolbyggnadsområdet som förordas i propositionen, föreslår att riksdagen godkänner vad som i propositionen föreslagits om avveckling av statlig *lokalbehovsprövning och skissritningsgranskning*.

Beträffande *stadigvarande undervisningsmateriel* har riksdagen tidigare beslutat (prop. 1978/79: 95 bil. 4, UbU 1978/79: 3y, FiU 1978/79: 35, rskr 1978/79: 335) att statsbidraget till kostnader för anskaffande eller förhyrande av första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel fr. o. m. den 1 juli 1980 är begränsat till naturvetenskaplig linje, fyraårig teknisk linje och näraliggande specialkurser, tvååriga yrkesinriktade linjer och näraliggande specialkurser samt kommunal högskoleutbildning, den senare i vad avser tekniska yrken och vårdyrken. Regeringen har i proposition 1980/81: 116 föreslagit riksdagen att besluta att statsbidraget till landstingskommunerna för anskaffande eller förhyrande av första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel skall upphöra fr. o. m. den 1 juli 1982. Denna fråga har utskottet behandlat i betänkande 1980/81: 32.

Bidraget bör enligt SAK ha en sådan storlek att det får en stimulans-effekt. Föredraganden tar inte ställning till SAK:s förslag utan hänvisar till att frågor bl. a. om bidragssystemet för undervisningsmateriel bereds inom regeringskansliet.

Mot bakgrund av hur angeläget det för närvarande är att kommunerna anordnar yrkesinriktade utbildningar, bland vilka många kräver dyrbara investeringar, vill utskottet för sin del stryka under vad SAK anfört om det framtida statsbidragets karaktär av stimulansbidrag. Utskottet utgår från att denna aspekt beaktas under den fortsatta beredningen av frågan utan att riksdagen behöver göra något särskilt uttalande.

1.4 Statsbidragsadministrationen

Föredragande statsrådet framhåller att förenklingen av statsbidragssystemet för skolan och inordnandet av bidrag i annan statlig bidragsgivning inte bara innebär administrativa fördelar utan även möjliggör ett ökat lokalt ansvar för skolverksamheten. Utgångspunkterna för utvecklingsarbetet inom statsbidragsområdet bör enligt föredraganden vara att bidragsreglerna bör

- främja en likvärdig utbildningsstandard i hela riket,
- beakta huvudmännens skilda förutsättningar att bedriva verksamheten,
- stå i överensstämmelse med ansvarsfördelningen i övrigt,
- främja decentralisering och ökad lokal beslutanderätt,
- stimulera till en effektiv verksamhet och en god hushållning av medel hos såväl stat som huvudman samt
- utformas så att administrationen av statsbidragen blir enkel.

När det gäller principerna för ansvarsfördelningen inom statsbidragsadministrationen bör enligt propositionen gälla att samma myndighetsnivå skall svara såväl för beslut om underlag för statsbidrag som för kontroll och granskning. Därvid bör i princip länskolnämnderna ha hand om statsbidrag i här nämnda avseenden till skolor med kommunal huvudman och skolor med annan huvudman i de fall de har samma utbildningsinriktning och bidragssystem. I övrigt bör SÖ ha hand om statsbidragen. Föredraganden finner inte skäl att föreslå någon ändring i att SÖ betalar ut nästan samtliga statsbidrag för skolväsendet.

Utskottet har inte funnit anledning till något uttalande med anledning av vad föredragande statsrådet anfört om statsbidragsadministrationen.

1.5 Personaladministration

Enligt föredragande statsrådet bör i princip alla tjänster som nu är statligt reglerade också vara det i fortsättningen.

När det gäller *tillsättningsmyndighet* för statligt reglerade tjänster som skolchef och skolledare föreslår regeringen följande.

Samtliga skolchefstjänster (skoldirektörer, biträdande skoldirektörer och förste rektorer) med undantag av tjänst som rektor tillika skolchef bör tillsättas av kommunen genom dess skolstyrelse. Besvär över skolstyrelsens beslut bör kunna anföras direkt hos SÖ. Förslaget bör genomföras den 1 juli 1982.

Tjänst som rektor och studierektor i grundskola, gymnasieskola, statlig och kommunal vuxenutbildning samt som biträdande rektor vid gymnasieskola bör tillsättas av länskolnämnden. Motsvarande skall gälla tjänst som rektor tillika skolchef. Förslaget bör genomföras den 1 juli 1982. När det gäller tillsättning av skolledare vid specialskolor som avses i specialskolförordningen (1965:478), privatskolor som avses i privatskolförordningen (1967:270), riksinternatskolor, Bergsskolan i Filipstad och folkhögskolor föreslås inte någon ändring av nuvarande tillsättningssystem.

Utskottet föreslår att riksdagen godkänner regeringens förslag om tillsättningsmyndighet för statligt reglerade tjänster som skolchef, biträdande skoldirektör, rektor och studierektor samt biträdande rektor.

Föredragande statsrådet anmäler att hon avser återkomma med förslag till regeringen i fråga om anställningsformen för tjänst som lektor. Utskot-

tet behandlar i det följande frågan om *ordinarieskap* för annan tjänst som lärare.

Ordinarie tjänst som lärare inom skolväsendet tillsattes före den 1 januari 1977 med konstitutorial. I samband med att lagen (1976: 600) om offentlig anställning trädde i kraft den 1 januari 1977 avskaffades anställningsformen konstitutorial.

Med giltighet från den 1 januari 1977 föreskrevs i skolförordningen att ordinarie lärartjänst skulle tillsättas med förordnande tills vidare. I samband härmed infördes en övergångsbestämmelse i skolförordningen att äldre bestämmelser om konstitutorial skulle tillämpas på förordnande på ordinarie tjänst som lärare vilket meddelats under något av åren 1977 och 1978. Motsvarande bestämmelser infördes även i sameskolförordningen (1967: 216, omtryckt 1980: 437) och specialskolförordningen (1965: 478). Övergångsbestämmelsen har sedermera förlängts till att gälla t. o. m. utgången av juni 1981. Av propositionen framgår att regeringen inte avser att ytterligare förlänga övergångsbestämmelsen.

För närvarande tillsätts ordinarie tjänster som lärare av länskolnämnd eller – beträffande lektoraten – av SÖ. Icke-ordinarie lärartjänster tillsätts av skolstyrelse. Av SÖ:s yttrande över betänkandet (SOU 1978: 65) Skolan. En ändrad ansvarsfördelning – avgivet av utredningen om skolan, staten och kommunerna – framgår att av 2 213 ordinarie tjänster som ledigförklarades i oktober 1977 tillsattes 2 006. Tjänsterna avsågs bli tillträdna inför läsåret 1978/79. Enligt statistik från arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) tillsattes samma läsår av kommunerna efter lediganmälan till arbetsförmedlingen ca 15 000 heltidstjänster som lärare för hel termin eller längre tid.

Föredragande statsrådet erinrar om att skolstyrelsernas roll vid tillsättningen av icke-ordinarie tjänster under 1970-talet har förändrats från att ha avsett anställningar med sämre förmåner än för ordinarie lärare till att gälla anställningar med i stort sett samma förmåner som gäller för ordinarie lärare. Mot bakgrund av att någon väsentlig skillnad mellan ordinarie lärartjänster som tillsätts efter utgången av juni 1981 och icke-ordinarie lärartjänster inte längre kommer att finnas, föreligger enligt föredragande statsrådets mening inte något skäl att i fortsättningen inrätta eller återbeställa ordinarie lärartjänster.

Vad som i propositionen föreslås i fråga om ordinarieskapet för lärare inom skolväsendet bör enligt föredragande statsrådet tillämpas också beträffande andra statliga eller statsunderstödda skolor såsom särskolan, sameskolan, specialskolan, statsunderstödda privatskolor och folkhögskolor.

Utskottet föreslår att riksdagen godkänner regeringens förslag om avveckling av systemet med ordinarie tjänster som lärare.

Utskottet anser i likhet med föredraganden att förslagen rörande tjänster som lärare i skolväsendet och anställning av lärare bör genomföras den 1

juli 1982, vilket innebär att ordinarie lärartjänster inte bör få ledigkungöras efter utgången av juni 1981.

En fråga som har samband med förändringen av anställningsformen är *anställningstryggheten* för lärare.

Regeringen hemställer att riksdagen godkänner vad som i propositionen har anförts om anställningstryggheten för lärare med statligt reglerad anställning.

Såvitt nu är i fråga innehåller propositionen för det första en redogörelse för förhållandet mellan lagen om offentlig anställning och lagen om anställningsskydd. Det är i första hand lagen om offentlig anställning som är tillämplig på det statligt reglerade läraryrket, när det gäller tvångsentlediganden m. m. Sålunda är t. ex. regeln om upplösning av anställningsförhållandet och den därmed sammanhängande skadeståndsregeln i lagen om anställningsskydd (39 §) inte tillämpliga på statligt reglerad anställning. För det andra finns i propositionen ett uttalande av föredragande statsrådet om att regeringen bör vara beredd att överväga möjligheten att i sådana turordningsregler vid uppsägning m. m., som fastställs genom förordning, låta anställning under viss längre tid få tillgodoräknas oavsett anställningskommun. I sammanhanget sägs att lärares flyttning mellan kommunerna därigenom skulle underlättas. Utskottet finner det angeläget att en sådan ordning kommer till stånd.

Utskottet föreslår att riksdagen godkänner vad som i propositionen anförts om anställningstrygghet för lärare med statligt reglerad anställning.

I propositionen behandlar föredragande statsrådet även frågan om *betyg i lärarutbildningen*. Härvid erinrar hon om grunddragen i det nuvarande systemet för tillsättning av lärartjänster och uppehåller sig främst vid meritvärderingen vid ansökan till lärartjänst. Det nuvarande poängmässiga meritvärderingssystemet bygger bl. a. på förekomsten av kvalitetsbetyg i lärarutbildningen, dvs. betyg enligt en mer än tvågradig skala, såväl i lärarskicklighet som i olika ämnen. Föredragande statsrådet avvisar att lärartjänster tillsätts enbart med utgångspunkt i antalet tjänsteår. Kvalitetsbetyg i lärarutbildningen bör enligt föredragandens mening finnas kvar.

Föredraganden åberopar undersökningar som visar att det föreligger en positiv korrelation mellan betyg i ämne-teori och i lärarskicklighet. De som har höga betyg i ämne-teori har ofta också högt betyg i lärarskicklighet och tvärtom. Med beaktande av denna omständighet anser föredraganden att betyget i lärarskicklighet bör kunna tas bort. Sådana betyg bör ges sista gången höstterminen 1981. Åtgärden får dock enligt föredraganden inte uppfattas så att den teoretiska delen av lärarutbildningen skulle vara den viktigaste. Föredraganden avser att återkomma till regeringen med förslag till särskilda föreskrifter om betyg i lärarutbildningen i enlighet med vad som förordats i propositionen.

Riksdagen bereds nu tillfälle att ta del av vad som i propositionen anförts om betyg i lärarutbildningen.

I motion 1980/81:1962 förordas att endast betygen godkänd och icke godkänd skall finnas som bedömning av både lärarskicklighet och ämnesteorier. I motion 1980/81:2001 avvisas förslaget att helt avskaffa betyget i lärarskicklighet. Betygen godkänd resp. icke godkänd bör enligt motionen finnas kvar i lärarskicklighet (yrkande 5). Motionärerna accepterar med visst förbehåll att kvalitetsbetyg bibehålls i ämnesteorier. I en särskild utredning bör enligt motionärerna sambandet mellan kvalitetsbetyg i ämnesteorier inom lärarutbildningen och inom högskolan i övrigt behandlas (yrkande 6 i denna del).

Utskottet kan inte instämma i vad som föreslås i propositionen beträffande betyg i lärarskicklighet. Utskottet anser att man i lärarutbildningen måste kunna ge uttryck för en studerandes olämplighet för läraryrket. Detta bör kunna ske medelst betyget icke godkänd i lärarskicklighet. I övriga fall bör endast betyget godkänd i detta ämne kunna komma i fråga. Våd utskottet nu anført bör riksdagen med anledning av proposition 1980/81:107 och med bifall till motionerna 1980/81:1962 i denna del samt 1980/81:2001 yrkande 5 som sin mening ge regeringen till känna.

Utskottet ansluter sig till vad som anförts i propositionen om att de kvalitetsbetyg i lärarutbildningen som avser ämnesteorier skall bibehållas. Utskottet föreslår således att riksdagen beträffande betyg i ämnesteorier i lärarutbildningen med anledning av proposition 1980/81:107 och med avslag på motionerna 1980/81:1962 i denna del och 1980/81:2001 yrkande 6 i denna del som sin mening ger detta till känna för regeringen.

Ett slopande av betyget i lärarskicklighet får – påpekar föredraganden – konsekvenser för det nuvarande *meritvärderingssystemet*. Föredraganden räknar med att av SÖ ändrade anvisningar skall kunna tillämpas fr. o. m. den 1 juli 1982. En bedömning av den sökandes skicklighet måste enligt propositionen ingå, eller under alla omständigheter kunna ingå, i tillsättningsunderlaget.

I två motioner behandlas principerna för meritvärdering och utformning av meritvärderingssystemet. Det föreslås i motion 1980/81:1288 att SÖ bör göra en översyn av principerna för meritvärdering av studier eller examina vid utländska universitet och högskolor vid sökande av tjänst inom skolväsendet. I motion 1980/81:2001 begärs fortsatt utredning av meritvärderingssystemet (yrkande 6 i denna del). Med anledning av den översyn av meritvärderingssystemet som SÖ till följd av regeringsförslaget har att göra föreslår också motionärerna riktlinjer för utformningen av meritvärderingssystemet vid tillsättning av tjänst som lärare (yrkande 7). I syfte att minska den relativa betydelsen av meritpoängen för ämnesbetygen bör enligt motionärerna i meritvärderingssystemet också ingå meriter som förvärvas genom medverkan i försöksverksamhet, lokalt utvärderingsar-

bete, ledning av projekt av olika slag m. m. Vidare finns det enligt motionärernas mening anledning att i högre grad än för närvarande räkna fortbildning och vidareutbildning som merit.

Utskottet vill i sammanhanget anföra följande.

Vid tillsättning av statligt reglerade tjänster skall enligt lagen om offentlig anställning fästas avseende endast vid sakliga grunder såsom förtjänst och skicklighet. Vid tillämpning härav på tjänst som lärare gäller som befordringsgrunder särskilt 1. undervisningsskicklighet och nit, 2. kunskaper och färdigheter i ämnen som hör till tjänsten eller på annan grund kan vara av betydelse vid tjänstens utövande samt 3. längden av väl vitsordad tjänstgöring (17 kap. 29 § skolförordningen, 1971:235, omtryckt 1979:717). För tillämpningen av nämnda bestämmelser i 17 kap. 29 § skolförordningen skall SÖ meddela anvisningar, som skall innehålla grunder för poängmässig värdering av meriter i den mån det är möjligt (30 § i samma kapitel). I 17 kap. 31 § skolförordningen föreskrivs därjämte att det i varje särskilt fall skall prövas om sådana förhållanden föreligger som bör påkalla ändring av det bedömande som grundas på den poängmässiga värderingen enligt 30 §. Hänsyn skall därvid tas till meriter som icke kan poängmässigt värderas, såsom bl. a. skicklighet som ådagalagts på annat sätt än genom betyg och fortsatta studier.

Det av SÖ tillsammans med lärarorganisationerna utarbetade meritvärderingssystemet är avsett som ett hjälpmedel vid urval bland sökande till lediga lärartjänster. Enligt systemet ges siffermässiga meritpoäng för ett antal tänkbara meriter. Det är dock omöjligt att här fånga in allt som kan anses meriterande för en lärare och ge detta en lagom hög poängsiffra. För tillsättningsmyndigheten föreligger emellertid skyldighet – som utskottet nyss erinrat om – att ta hänsyn till icke poängvärderade meriter som den sökande åberopar. Det är enligt utskottets uppfattning inte i enlighet med skolförordningens anda, om den enligt en grov schablon siffermässigt framräknade meritpoängen blir automatiskt utslagsgivande vid tillsättning av tjänst som lärare.

Utskottet anser att nu gällande bestämmelser i skolförordningen ger utrymme för att väga in meriter av det slag som anförs i motionerna 1980/81: 1288 och 1980/81: 2001. Utskottet finner det därför inte påkallat med ett särskilt uttalande av riksdagen i denna fråga. Riksdagen bör med hänvisning till vad utskottet här har anfört avslå motionerna 1980/81: 1288 och 1980/81: 2001 yrkandena 6 i denna del och 7.

1.6 Besvär över beslut av skolmyndighet

Föredragande statsrådet anför beträffande besvär över beslut av skolmyndighet att överprövning endast skall få ske i en enda instans. Besvär över beslut av styrelsen för skolan om tillsättning av skolchefs- och lärartjänster bör enligt propositionen får anföras direkt hos SÖ. Denna ordning

föreslås i samtliga sådana ärenden där förvaltningsbesvär även i framtiden får anföras. Som skäl härför anføres att behovet av enhetlighet och likformighet i handläggningen av vissa ärenden är så uttalat att besvär över styrelsens beslut i sådana fall bör få föras i en för hela landet central instans.

För lärare inom den statliga högskolan gäller att besvär över en lokal högskolemyndighets tillsättningsbeslut kan anföras hos universitets- och högskoleämbetet (UHÅ) och fullföljas hos regeringen. Enligt föredragandens mening talar många skäl för ett enhetligt ställningstagande till besvär- och fullföljningsmöjligheterna för lärare både inom det allmänna skolväsendet och inom högskolan. Inom regeringskansliet bereds för närvarande lärartjänstutredningens betänkande (SOU 1980: 3) Lärare i högskolan med förslag till ny tjänsteorganisation för högskolan samt ordning för anförande av besvär över beslut om tjänstetillsättning. Frågan om möjligheterna för lärare att fullfölja besvär över tjänstetillsättningsbeslut hos regeringen bör enligt föredragande statsrådets mening beredas i ett sammanhang. Föredraganden är därför inte för närvarande beredd att föreslå någon ändring av gällande bestämmelser om rätt att anföra besvär hos regeringen över beslut i ärenden om tillsättning av statligt reglerad tjänst och vikariat på sådan tjänst.

Beträffande beslut av länskolnämnd bör enligt propositionen i huvudsak gälla att besvär får anföras hos SÖ som enda prövningsinstans i samtliga överklagbara frågor utom i fråga om beslut om tjänstetillsättning, basresurser, gymnasieskolans årliga organisation och skolenheter. I dessa ärenden bör i varje fall tills vidare på sätt som nu sker besvär över beslut kunna fullföljas hos regeringen.

I motion 1980/81:2016 avvisas tanken på att SÖ skall vara slutlig besvärinstans i det föreslagna tjänstetillsättningsförfarandet. Motionären föreslår att besvär över beslut av styrelsen för skolan bör få anföras hos länskolnämnden. I annat fall skulle det kunna befaras, menar motionären, att SÖ skulle komma att betraktas som en central myndighet för länskolnämnderna.

Utskottet, som konstaterar att länskolnämnden är ett regionalt organ underställt SÖ, anser det angeläget att besvärärenden får en enhetlig och likformig behandling hos en för hela landet central instans. Utskottet avstyrker därför motion 1980/81:2016 och föreslår att riksdagen godkänner vad som i proposition 1980/81:107 förordats om besvär över beslut av skolmyndighet.

2 Den statliga skoladministrationens organisation, ledning och personalresurser

Den statliga skoladministrationen består i dag av många olika organ med varierande koppling till varandra och till den centrala myndigheten, SÖ.

Fortbildningsavdelningarna är formellt knutna till resp. länskolnämnd men står verksamhetsmässigt direkt under SÖ:s ledning. På regional nivå finns länskolnämnderna. Regionala organ för arbetsmarknadsutbildningen (AMU) är kursstyrelserna. De är på den centrala nivån kopplade till såväl SÖ som arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) och på den regionala nivån till länsarbetsnämnderna. De har en relativt obetydlig anknytning till länskolnämnderna. På den lokala nivån finns vissa statliga skolor, t.ex. specialskolor, sameskolor, statens skolor för vuxna och utbildningscentra för AMU. Verksamhetsmässigt är dessa skolor i varierande utsträckning knutna till både den regionala organisationen – länskolnämnd resp. kursstyrelse – och den centrala organisationen, nämligen SÖ resp. SÖ och AMS.

Särskilda tjänsteorganisationer, såsom gymnascinspektionen och skolkonsulentorganisationen hos SÖ samt fortbildningskonsulent- och länskolpsykologorganisationerna vid länskolnämnderna, har också kommit att verka eller uppfattas som delvis fristående inom den statliga skoladministrationen.

Föredragande statsrådet anför att det här beskrivna organisationsmönstret skapar svårigheter för ledning och samordning av verksamheten inom den statliga skoladministrationen. Oklarheter i de olika organens roll och i kompetensfördelningen dem emellan skapar också risker för dubbelarbete och ineffektivt resursutnyttjande. Överblicken och kontrollen av tillgängliga resurser försvåras.

SÖ är för närvarande central förvaltningsmyndighet för ärenden om utbildning med undantag av statlig högskoleutbildning och sådan kommunal högskoleutbildning som regeringen anger särskilt. Föredragande statsrådet föreslår i fråga om SÖ:s ämbetsområde i stort inga förändringar med undantag för den kommunala högskoleutbildningen.

Det centrala *myndighetsansvaret för den kommunala högskolan* är för närvarande delat mellan SÖ och UHÄ. Föredraganden föreslår att UHÄ tilldelas hela det centrala myndighetsansvaret för frågor som gäller all högskoleplanering, dvs. utbildningens dimensionering, innehåll och organisation samt lokalisering, anslagsframställning och antagningsfrågor. Eftersom delar av den kommunala högskolan är integrerad med gymnasieskolan och har samma lärare, skolledare, lokaler och utrustning som gymnasieskolan, anser föredragande statsrådet att det kamerala ansvaret för statsbidrag till denna del av den kommunala högskoleutbildningen även i fortsättningen bör vila på SÖ. Det kamerala ansvaret för övriga statsbidrag till kommunal högskoleutbildning bör föras över till högskolemyndighet. Förändringen avses efter visst utredningsarbete träda i kraft den 1 juli 1982.

Utskottet föreslår att riksdagen godkänner vad som i propositionen har förordats om det centrala tillsynsansvaret för kommunal högskoleutbildning.

När det gäller SÖ:s uppgifter på folkbildningsområdet har vissa förändringar föreslagits i proposition 1980/81:127 om folkbildning m. m. Denna fråga behandlar utskottet i betänkande 1980/81:36. Såvitt avser SÖ:s uppgifter inom AMU kan enligt föredragande statsrådet förändringar senare komma att föreslås till följd av arbetet inom utredningen (A 1980:02) om arbetsmarknadsutbildning och utbildning i företag.

Länsskolnämnderna bör liksom hittills – anser föredraganden – ha inseende över det obligatoriska skolväsendet, gymnasieskolan, den kommunala vuxenutbildningen, grundutbildningen för vuxna samt i förekommande fall statlig vuxenutbildning och enskild undervisningsverksamhet.

2.1 Skolöverstyrelsens organisation och ledning

Föredragande statsrådet anser det inte möjligt att vid utformningen av SÖ:s organisation en gång för alla åstadkomma en organisationsstruktur som är den bästa. Organisationen måste byggas upp för fortlöpande utveckling och anpassning, där det gäller att successivt finna nya former. Uppbyggandet av en organisation måste dock baseras på vissa ramar, fastställda av riksdag och regering.

När det gäller SÖ:s uppdelning på avdelningar anser föredraganden i likhet med SAK och de flesta remissinstanserna att den obligatoriska skolan har en tillräckligt stor omfattning och en sådan homogenitet att den kan bilda underlag för en egen avdelning. Vissa skäl talar för att den samverkan som redan förekommer mellan gymnasieskolan och den del av den kommunala vuxenutbildningen som motsvarar gymnasieskolan borde utvecklas ytterligare. En ökad samordning av detta slag skulle sannolikt främjas genom att de båda utbildningsformerna sammanfördes till en enhet inom SÖ. Med hänsyn till arbetet inom gymnasieutredningen och utredningen om kommunal vuxenutbildning är regeringen emellertid inte nu beredd att föreslå ett sammanförande av uppgifter som rör gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen till en enda enhet.

Frågan om ett sammanförande av uppgifter som rör gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen till en enda enhet inom SÖ bör, anför föredraganden, kunna prövas på nytt när ökad klarhet nåtts om gymnasieskolans, den kommunala vuxenutbildningens och arbetsmarknadsutbildningens framtida inriktning och organisation.

I propositionen föreslås sålunda att SÖ organiseras på tre sakenheter, nämligen

- en avdelning för den obligatoriska utbildningen,
- en avdelning för gymnasieskolutbildning samt
- en avdelning för vuxenutbildning (statlig och kommunal vuxenutbildning, grundutbildning för vuxna, folkhögskolor och folkbildning samt arbetsmarknadsutbildning).

De tre avdelningarna skall enligt förslaget ha ett samlat ansvar för

verksamheten inom resp. utbildningssektor. De skall alltså ha ansvar för planering, statsbidragsfrågor, utveckling och tillsyn av verksamheten inom sektorn i fråga. Verksamheten bör härigenom kunna styras mer integrerat än vad som sker i dag. Organisationen bör också skapa förutsättningar för en mer systematisk planeringsverksamhet inom de skilda utbildningssektorerna. Det genom den förordade organisationen samlade ansvaret för planering och utveckling av resp. utbildningssektor bör enligt föredraganden även minska lednings- och samordningsproblemen.

Inom SÖ finns många uppgifter som kräver samarbete över enhetsgränserna. I propositionen anförs att tekniken med s. k. programläggning, dvs. projekt i vilka personer från olika avdelningar eller myndigheter medverkar, synes värd att pröva beträffande vissa frågor. Principen för en sådan samverkansorganisation avses bli reglerad i verkets instruktion.

Föredragande statsrådet anser att vissa mer övergripande, långsiktiga och för hela skolsektorn gemensamma forsknings- samt planerings- och utvecklingsfrågor bör koncentreras till en direkt till verksledningen knuten stabsenhet av karaktären planeringssekreteriat. Sekretariatet bör även svara för att samordna SÖ:s och i förekommande fall länskolnämndernas verksamhet med avseende på arbete med anslagsframställning, verksamhetsplanering samt planering på lång sikt. Planeringssekreteriatet bör också biträda verksledningen med samordningen av de olika delarna av SÖ:s verksamhet samt mellan SÖ och länskolnämnderna.

I propositionen föreslås vidare att det även i fortsättningen skall finnas ett revisionskontor vid SÖ.

I fråga om verksledningen föreslås i propositionen att den liksom nu bör bestå av en generaldirektör och en överdirektör.

Den i propositionen föreslagna grundorganisationen innebär att de tre sakenheterna var och en inom sin utbildningssektor skall svara för de uppgifter som ankommer på SÖ, nämligen

- långsiktig och övergripande planering,
- forskning samt utvecklingsarbete av generell karaktär,
- utvärdering av utbildningsverksamheten,
- personalutveckling,
- läroplansarbete,
- läromedel, utrustning och lokaler samt
- planering av utbildningsutbud i form av skolor, linjer och kurser, löpande statsbidragsfrågor och andra ekonomiska frågor.

I likhet med föredragande statsrådet förutsätter utskottet att arbetet med elevsociala frågor, studie- och yrkesorientering liksom arbetet med t. ex. invandrarfrågor och handikappfrågor ingår som integrerade delar i sakenheternas arbete.

I motion 1980/81: 2010 (yrkandena 1 b i denna del, 1 c och 3 i denna del) yrkas avslag på propositionen i vad gäller riktlinjer för SÖ:s organisation

och begärs nytt förslag. Regeringens förslag bygger enligt motionärerna på en otillräcklig analys.

Utskottet, som erinrar om att förslagen i propositionen har föregåtts av ett omfattande utredningsarbete och tillstyrkts av en bred remissopinion, föreslår att riksdagen med avslag på motion 1980/81: 2010 yrkandena 1 b i denna del, 1 c och 3 i denna del godkänner vad som i proposition 1980/81: 107 förordats om riktlinjer för SÖ:s organisation.

Föredragande statsrådet föreslår att SÖ:s *verksstyrelse* får följande sammansättning. Utöver generaldirektören och överdirektören, vilka liksom nu bör vara styrelsens ordförande resp. vice ordförande, bör i styrelsen ingå sju ledamöter som regeringen utser särskilt, nämligen fem representanter för riksdagspartierna samt en representant vardera för kommunerna och landstingskommunerna. För var och en av ledamöterna, med undantag för generaldirektören och överdirektören, bör utses en personlig ersättare. Det förutsätts inte några ändringar av de bestämmelser om personalföreträdares rätt att närvara och yttra sig vid handläggningen av ärenden i myndighets lekmanstyrelse som finns i kungörelsen (1974: 224) om personalföreträdare i statlig myndighets styrelse m. m. För att ge den nya verksstyrelsen möjligheter att medverka i arbetet med att förbereda en ändrad organisation av den statliga skoladministrationen bör styrelsen tillträda den 1 november 1981.

I motion 1980/81: 1985 framförs uppfattningen att skolpolitiken liksom hittills skall fastställas av politiska organ, nämligen av regering och riksdag, i vad gäller det statliga ansvaret för skolan. SÖ:s uppgifter är att verkställa de politiskt fattade besluten. Genom förslaget om verksstyrelse suddar regeringen ut, hävdar motionärerna, den rådande gränsdragningen mellan politiskt fattade beslut och verkställigheten av dem. Det för skolan ansvariga statsrådet skulle på denna politiska väg kunna ge sådana riktlinjer för verkets arbete som hittills inte varit möjliga. Till bilden hör också, menar motionärerna, att om politiskt sammansatta verksstyrelser skall införas i förvaltningen bör också övervägas att skifta majoritet i styrelsen i enlighet med valutslagen. Ett sådant system innebär ett stort antal personbyten i samband med valen, vilket enligt motionärernas uppfattning inte skulle befrämja effektivitet och sakkunskap i styrelsearbetet. Det hemställs att riksdagen gör ett principuttalande av innebörd att grunderna för regeringens förslag om sammansättning av ämbetsverks styrelse inte godkänns (yrkande 1). Vidare hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att SÖ:s styrelse bör få följande sammansättning, nämligen tre politiska företrädare, en företrädare för vardera Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet, fyra företrädare för arbetsmarknadens huvudorganisationer, utsedda på förslag av Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR och Svenska arbetsgivareföreningen (SAF) samt generaldirektören (yrkande 2).

Enligt motion 1980/81:2008 bör elevernas och föräldrarnas organisationer företrädas av vardera en ersättare i SÖ:s verksstyrelse och i motion 1980/81:2009 yrkas att eleverna får representation i SÖ:s styrelse, förslagsvis genom adjungering.

I motion 1980/81:2010 (yrkandena 1 b i denna del och 3 i denna del) yrkas avslag på propositionen i vad gäller riktlinjer för SÖ:s ledning samt begärs nytt förslag. Motionärerna ifrågasätter om det behövs en särskild styrelse för SÖ.

Utbildningsutskottet har inhämtat yttrande över motion 1980/81:1985 från konstitutionsutskottet (KU 1980/81:6 y). Yttrandet bifogas detta betänkande.

Konstitutionsutskottet konstaterar att några allmänna principer för sammansättningen av lekmannastyrelser inte har formulerats i proposition 1980/81:107. Regeringen bör enligt konstitutionsutskottets uppfattning få avgöra hur ett ämbetsverks styrelse i det enskilda fallet med hänsyn till verkets uppgifter skall vara sammansatt. Något principiellt uttalande om sammansättningen av ämbetsverks styrelser bör riksdagen inte göra, innan resultatet av förvaltningsutredningens (B 1977:01) arbete föreligger. Utbildningsutskottet ansluter sig till vad konstitutionsutskottet har anfört.

Utskottet anser det vara angeläget att SÖ:s styrelse blir av begränsad storlek. Detta skapar gynnsamma förutsättningar för ett aktivt och effektivt styrelsearbete. Med detta som utgångspunkt vill utskottet understryka att det är omöjligt att i en verksstyrelse av hanterbar storlek samla representanter för alla de intressen – myndigheter, organisationer och andra grupperingar i samhället – som på ett eller annat sätt berörs av SÖ:s verksamhet. Enligt utskottets mening är en styrelserepresentation inte heller den lämpligaste formen för en samverkan mellan ämbetsverket och skilda samhällsintressen. En sådan samverkan bör ske i andra former.

Med hänvisning till vad utskottet har anfört i det föregående bör riksdagen med avslag på motionerna 1980/81:1985, 1980/81:2008, 1980/81:2009 och 1980/81:2010 yrkandena 1 b i denna del och 3 i denna del godkänna vad regeringen förordat om riktlinjer för SÖ:s ledning.

Lokalt och regionalt finns för närvarande planeringsråd, i vilka arbetsgivare, arbetstagare och den offentliga arbetsförmedlingen är företrädade. För att vidga möjligheterna till samverkan mellan SÖ, skilda myndigheter samt arbetslivet föreslås i propositionen att ett *centralt planeringsråd* för samverkan mellan skola och arbetsliv blir knutet till SÖ. Rådet föreslås få följande sammansättning, nämligen en representant vardera för SÖ, UHÄ, AMS, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, TCO, SACO/SR, LO, SAF, elevorganisationer som representerar ungdomsskolan, elevorganisationer som representerar vuxenutbildning och högskoleutbildning samt Riksförbundet Hem och Skola.

Syftet med planeringsrådets verksamhet och deras sammansättning behandlas i motion 1980/81:2015. Motionärerna anför att en mycket stor del

av arbets- och näringslivet representeras av små- och familjeföretagare inom lantbruk, småindustri, hantverk och service. Samhälls- och arbetslivet omfattar enligt motionärerna stora sektorer som inte täcks av arbetsmarknadsorganisationerna. Det kan inte, heter det i motionen, vara rimligt att vissa sektorer hålls utanför planeringsråden. Motionärerna anser att grunderna för planeringsrådets funktion och sammansättning måste förändras för att rådets uppgifter skall kunna fyllas på ett allsidigt och godtagbart sätt. De hemställer att riksdagen som sin mening klart uttalar att syftet med planeringsrådets verksamhet är att ge eleverna i skolan en så riktig och allsidig bild av närings- och arbetslivet som möjligt (yrkande 1) samt att närings- och arbetslivets organisationer skall vara allsidigt företrädade i råden på alla nivåer i enlighet med vad som anförts i motionen (yrkande 2). En översyn av gällande bestämmelser för de regionala och lokala planeringsrådets sammansättning begärs i motionerna 1980/81: 1294 och 1980/81: 2015 (yrkande 3).

Utskottet kan inte finna det tillfredsställande att de grupper av små- och familjeföretagare som anges i motion 1980/81: 2015 inte uttryckligen bereds möjlighet att delta i utformningen eller uppläggningsen av skolans arbetslivskontakter. Småföretagsambet, lantbruk, hantverk, service och kooperation i olika former bör enligt utskottets mening kunna bidra till vidgade kontakter för skolan. Företrädare för dessa grupper bör därför ingå i det centrala planeringsrådet. Utskottet tillstyrker i övrigt regeringens förslag om ett centralt planeringsråd knutet till SÖ. Riksdagen bör med anledning av proposition 1980/81: 107 och med bifall till motion 1980/81: 2015 yrkandena 1 i denna del och 2 i denna del som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört om det centrala planeringsrådet.

Vid riksmötet 1978/79 anslöt sig utskottet till föredragande statsrådets uppfattning i fråga om planeringsrådets sammansättning, nämligen att i de kommuner där arbetslivets struktur motiverar representation för t.ex. jord- eller skogsbruksnäringen eller för mindre företag bör organisationer för dessa grupper vara företrädade (prop. 1978/79: 100 bil. 12 s. 303, UbU 1978/79: 27 s. 11 f.). Utskottet har fortfarande samma uppfattning. Frågan huruvida det behövs ändring av gällande bestämmelser i skollag och skolförordning beträffande planeringsråd bör kunna prövas på nytt vid den översyn av skollag och skolförordning som kontinuerligt sker i utbildningsdepartementet. Med hänvisning härtill avstyrker utskottet motionerna 1980/81: 1294 samt 1980/81: 2015 yrkandena 1 i denna del, 2 i denna del och 3.

2.2 Länskolnämndernas organisation och ledning

Även om länskolnämnderna från SÖ övertar vissa planeringsuppgifter och administrativa uppgifter kommer, hävdas det i propositionen, de mer än tidigare att kunna inrikta verksamheten på pedagogiska uppgifter, eftersom de i propositionen föreslås bli avlastade allt arbete med tillsättning av lärare. För att skapa ytterligare utrymme för skolinspektörernas och den

övriga pedagogiska personalens fältinriktade verksamhet förordas att inslaget av kvalificerade handläggare på mellannivå i nämndernas personalsammansättning förstärks för vissa planeringsuppgifter och kvarvarande administrativa uppgifter.

De i föreliggande proposition redovisade förslagen liksom förslagen i proposition 1980/81:97 om skolforskning och personalutveckling innebär att länskolnämnderna skall

- ansvara för utveckling, samordning och planering av skolan,
- stimulera, stödja och ge råd till kommunerna,
- i samarbete med kommunerna och SÖ medverka till löpande utvärdering av skolans verksamhet,
- främja utvecklingsarbetet på regional och lokal nivå,
- utöva tillsyn över att målen och riktlinjerna för skolan förverkligas samt
- utföra olika förvaltningsuppgifter.

Föredragande statsrådet betonar att länskolnämnderna är en del av den statliga skoladministrationen. Samordning och planering av verksamheten underlättas därför om länskolnämnderna erhåller en med SÖ likartad organisatorisk struktur. Inom ramen för en sådan organisation bör länskolnämndernas arbete präglas av stor frihet och självständighet. Länskolnämnderna måste därför enligt föredragandens mening friare än nu få förfoga över sina resurser. Detta är en grundläggande förutsättning för en aktiv och kontinuerlig organisationsutveckling, en meningsfull planering och ett arbete baserat på egna initiativ.

Av det föregående har framgått att SÖ:s organisation föreslås baseras på tre avdelningar, var och en ansvarig för en bestämd utbildningssektor. I propositionen anføres att en motsvarande grundstruktur bör prägla även länskolnämndernas organisation. Detta innebär emellertid enligt föredraganden inte att länskolnämnderna bör indelas i fasta enheter. Organisationen bör dock underlätta en samordnad, enhetlig planering och ett samlat ansvarstagande för den obligatoriska utbildningen å ena sidan samt de frivilliga utbildningarna, dvs. gymnasieskola, kommunal och statlig vuxenutbildning samt grundutbildning för vuxna å andra sidan. Länskolnämnderna föreslås därför under en nämnd ha en chef för nämndens kansli, länskolinspektören, och en skolinspektör för vart och ett av de två ansvarsområdena, nämligen en för den obligatoriska utbildningen och en för den frivilliga utbildningen.

I likhet med SAK och remissinstanserna anser föredraganden att en lekmananämnd skall stå i ledningen för länskolnämnderna. Denna består för närvarande av nio ledamöter, vilka skall vara bosatta inom länet. Två av ledamöterna utses av regeringen, en av SÖ, en av länsstyrelsen och fem av landstinget. För varje ledamot utses i samma ordning som ledamoten en suppleant. Regeringen utser en av ledamöterna till ordförande i länskolnämnden. Omfattar ett län kommun som inte tillhör landstingskommun, utser landstinget tre och kommunfullmäktige i nämnda kommun två leda-

möter. I Gotlands län utser kommunfullmäktige i Gotland de fem ledamöter som i andra län utses av landstinget. I propositionen föreslås ingen ändring av nämndens sammansättning. Med hänsyn till att länskolnämndens uppgifter inom det pedagogiska utvecklingsarbetet nu kommer att framträda mer än tidigare anser föredraganden det viktigt att någon ledamot av nämnden besitter särskild kunskap om och erfarenhet av sådant arbete. Föredraganden finner det naturligt att i första hand SÖ beaktar detta, när styrelsen utser sin företrädare i länskolnämnden.

Lekmannamnämnden skall främst, i likhet med SÖ:s verksamhetsstyrelse, handlägga viktigare frågor som rör planering, utveckling, resursfördelning, utvärdering och tillsyn av länets skolor.

Det ankommer på regeringen att meddela föreskrifter om tjänstetillsättningar vid länskolnämnderna. Föredraganden avser att i annan ordning föreslå regeringen att samtliga tjänster, med undantag av tjänst som länskolinspektör och tjänst som skolinspektör, skall tillsättas av länskolnämnderna. I propositionen föreslås att även i framtiden bör tjänst som chef för länskolnämndens kansli, dvs. länskolinspektör, och tjänsterna som skolinspektör tillsättas av regeringen.

I motion 1980/81:2010 (yrkandena 1 b i denna del och 3 i denna del) yrkas avslag på propositionen i vad gäller riktlinjer för länskolnämndernas organisation och ledning samt begärs nytt förslag. Den i propositionen föreslagna uppdelningen på skilda skoladministrativa nivåer bygger enligt motionärerna på en otillräcklig analys.

Förslagen i propositionen har föregåtts av ett omfattande utredningsarbete och tillstyrkts av en bred remissopinion. Riksdagen bör med hänsyn härtill avslå motion 1980/81:2010 yrkandena 1 b i denna del och 3 i denna del. Utskottet har inget att erinra mot regeringens förslag och hemställer att riksdagen skall godkänna vad regeringen förordat om riktlinjer för länskolnämndernas organisation och ledning.

2.3 Skolöverstyrelsens och länskolnämndernas personalresurser

SÖ:s totala personal omräknat i tjänster uppgick den 1 oktober 1980 till 654. I propositionen föreslås att antalet fasta tjänster i SÖ i framtiden beräknas till högst ca 450. Därutöver beräknas särskilda medel för expertis m. m. såsom en flexibel resurs motsvarande 30 tjänster. Antalet tjänster vid länskolnämnderna uppgick den 1 oktober 1980 till totalt 413. Den fasta personalen vid nämnderna i framtiden föreslås omfatta 340 tjänster. Vid sidan härom bör nämnderna enligt propositionen disponera medel motsvarande 76 tjänster för att tillgodose nämndernas behov av särskild sakkunskap inom skilda områden.

Av den i det föregående gjorda redovisningen av skoladministrationen har framgått det splittrade mönster som den statliga skoladministrationen uppvisar i dag såvitt gäller olika myndigheter och organ på skilda nivåer i skolsystemet. Härtill kommer bilden av flera olika slag av tjänster inriktade

de på i huvudsak pedagogiska arbetsuppgifter såsom gymnasieinspektör, skolkonsulent (folkbildningskonsulent), fortbildningsledare, fortbildningskonsulent och expert. Innehavarna av dessa tjänster verkar på olika arbetsfält inom den statliga skoladministrationen samt har varierande inriktning och specialisering. Föredragande statsrådet menar att även tjänsteorganisationen så långt möjligt bör göras enhetlig inom den statliga skoladministrationen för att denna skall förenklas och effektiviseras.

I propositionen föreslås att länskolnämnderna bör överta vissa uppgifter som i dag fullgörs av gymnasieinspektionen. I detta sammanhang betonas särskilt behovet av att i bl. a. rådgivnings- och tillsynsverksamheten särskilt uppmärksamma de lågfrekventa utbildningarna och ämnena i gymnasieskolan. I vad avser utvärderingen av den gymnasiala utbildningen menar föredraganden att det numera varken är ändamålsenligt eller möjligt att genomföra en sådan i hela landet, t. ex. med avseende på kunskaper och färdigheter, genom särskilda ämnesföreträdare och med en organisation av det slag gymnasieinspektionen utgör. En central utvärdering av den gymnasiala utbildningen bör komma till stånd i annan form än genom gymnasieinspektionen. Utvärderingen av gymnasieskolan behöver inte samtidigt avse samtliga gymnasieskolor utan endast ett sådant urval som garanterar att utvärderingen bygger på en tillräckligt representativ information. Utvärderingen bör även omfatta kommunal och statlig vuxenutbildning. Det bör ankomma på SÖ att närmare fastlägga formerna för en sådan utvärdering av olika delar av de gymnasiala utbildningarna. Nuvarande tjänster som gymnasieinspektör föreslås avvecklas fr. o. m. den 1 juli 1982.

I frågan om en mer enhetlig tjänstestruktur för i huvudsak pedagogiska arbetsuppgifter inom den statliga skoladministrationen förordar föredraganden vidare att det hos SÖ och länskolnämnderna i framtiden bör finnas dels fasta tjänster för övergripande pedagogiska arbetsuppgifter, dels medel för korttidsanställning av experter med bl. a. ämnesspecifik inriktning. De fasta tjänsterna bör avse anställning som löper tills vidare och inte anställning för viss bestämd tid. Föredraganden föreslår att nuvarande tjänster som skolkonsulent avvecklas fr. o. m. den 1 juli 1982. Motsvarande bör gälla tjänst som folkbildningskonsulent.

I propositionens avsnitt om skolutveckling föreslås att nuvarande tjänster som fortbildningsledare och fortbildningskonsulent vid länskolnämnderna avvecklas fr. o. m. den 1 juli 1982. Sistnämnda konsulenter är nu halvtidsanställda och kombinerar denna tjänstgöring med halvtidstjänstgöring som lärare. Systemet med att kombinera två tjänster har vissa nackdelar. Föredraganden anser därför att länskolnämnderna i likhet med SÖ bör ha ett antal fasta heltidstjänster för pedagogiska uppgifter.

Utskottet har i det föregående redovisat regeringens förslag att fr. o. m. den 1 juli 1982 avveckla tjänsterna vid länskolnämnderna som länskolpsykolog.

Utskottet föreslår att riksdagen godkänner förslaget om *avveckling av nuvarande system för tjänster* som skolkonsulent (folkbildningskonsulent) och gymnasieinspektör vid SÖ samt fortbildningsledare, fortbildningskonsulent och länskolpsykolog vid länskolnämnderna.

I motion 1980/81: 2001 (yrkande 4) påpekas det stora behovet av *sakkunskap för uppgifter inom specialundervisningens område*. Motionärerna kräver att sådan sakkunskap säkerställs i form av fasta tjänster vid SÖ.

Utskottet vill stryka under vikten av att den fast anställda personalen med pedagogiskt inriktade arbetsuppgifter i framtiden också innefattar personal med sakkunskap beträffande hörselskadade, synskadade och rörelsehindrade elever samt rörande särskolan och grundskolans specialundervisning. Då utskottet utgår från att detta behov kommer att beaktas vid fastställandet av SÖ:s och länskolnämndernas organisation utan att riksdagen gör något uttalande härom avstyrker utskottet motion 1980/81: 2001 yrkande 4.

Personalrekryteringen till länskolnämnderna behandlas i motion 1980/81: 2001 (yrkande 2). Motionärerna saknar ett ställningstagande till vilka krav på kompetens som det finns anledning att ställa på den *personal vid länskolnämnderna* som har de pedagogiskt inriktade arbetsuppgifterna (skolinspektörer och kvalificerade handläggare). Sökande till sådana tjänster bör, menar motionärerna, ha erfarenheter av utvecklings-, utvärderings- och lagarbete.

Utgångspunkten för länskolnämndernas rekrytering av personal bör enligt utskottet vara att personalen sammantaget har kvalificerad kunskap om olika skol- och utbildningsformer samt utvecklingsarbete i anslutning härtill. Det bör självfallet inte uteslutas att personer med erfarenheter från exempelvis vuxenutbildning, högskoleutbildning samt företagets utbildningsverksamhet rekryteras till länskolnämnderna. Utskottet vill i sammanhanget stryka under vikten av att den fasta personalen också representerar kunskap om och erfarenhet av administration, ekonomi och planering inom utbildningsväsendet. Utskottet finner det inte befogat att ange några bestämda kompetenskrav för ifrågavarande personal vid länskolnämnderna och kan inte tillstyrka motion 1980/81: 2001 yrkande 2.

Enligt propositionen skall rörliga resurser ställas till SÖ:s och länskolnämndernas förfogande för att fylla behovet av olika specialistkunskaper. Föredraganden anför att dessa resurser endast undantagsvis bör användas för *anställning av personal* för längre tid än sex månader.

Enligt motion 1980/81: 2001 (yrkande 3) bör det inte finnas några hinder för att anställa en person under längre tid med tidsbegränsat förordnande, om arbetsuppgifterna preciserats på förhand.

Utskottet finner i likhet med föredragande statsrådet att det är angeläget att resursen utnyttjas flexibelt. Utskottet förutsätter att SÖ och länskolnämnderna beslutar om anställning med hänsyn till de föreliggande beho-

ven och härvid i fråga om anställningens längd iakttar den återhållsamhet som följer av att resursen skall utnyttjas flexibelt. Det föreligger inga hinder för att anställa en person under längre tid än sex månader med tidsbegränsat förordnande, om arbetsuppgifterna preciserats på förhand som ett avgränsat projekt. Utskottet förutsätter att frågan tas upp med berörda fackliga organisationer och att man kommer överens om hur förordnanden av detta slag skall hanteras i praktiken. Riksdagen bör med anledning av yrkande 3 i motion 1980/81: 2001 som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört i denna fråga.

I motion 1980/81: 2010 (yrkandena 1 b i denna del och 3 i denna del) yrkas avslag på propositionen i vad gäller SÖ:s och länskolnämndernas personalresurser samt begärs nytt förslag. Regeringens förslag bygger enligt motionärerna på en otillräcklig analys.

Utskottet, som erinrar om att förslagen i propositionen har föregåtts av ett omfattande utredningsarbete och tillstyrkts av en bred remissopinion, föreslår att riksdagen med avslag på motion 1980/81: 2010 yrkandena 1 b i denna del och 3 i denna del godkänner vad som i proposition 1980/81: 107 förordats om SÖ:s och länskolnämndernas personalresurser.

3 Genomförande, medelsberäkning under anslaget Skolöverstyrelsen, m. m.

Enligt propositionen bör en särskild organisationskommitté lämna förslag till detaljutformningen av SÖ:s och länskolnämndernas organisation. Regeringen föreslår att SÖ:s och länskolnämndernas nya organisation skall träda i kraft den 1 juli 1982.

Utskottet föreslår att riksdagen godkänner att SÖ:s och länskolnämndernas nya organisation skall gälla fr. o. m. den 1 juli 1982 och att riksdagen bemyndigar regeringen att vidta de *övergångsåtgärder* som behövs för att SÖ:s och länskolnämndernas nya organisation skall kunna träda i kraft vid denna tidpunkt.

Regeringen har i proposition 1980/81: 100 bilaga 12 föreslagit riksdagen att till Skolöverstyrelsen för budgetåret 1981/82 anvisa ett *förslagsanslag* av 119 273 000 kr. Regeringen har vidare i proposition 1980/81: 107 föreslagit riksdagen att till Skolöverstyrelsen för budgetåret 1981/82 anvisa ytterligare 200 000 kr. för det centrala planeringsråd, som enligt propositionen skall inrättas den 1 november 1981.

Utskottet föreslår att riksdagen till Skolöverstyrelsen för budgetåret 1981/82 anvisar ett förslagsanslag av $(119\,273\,000 + 200\,000 =) 119\,473\,000$ kr.

Enligt motion 1980/81: 2001 (yrkande 1) är det angeläget att en kontinuerlig *utvärdering av den nya skoladministrationen* kommer till stånd i takt med att organisationen genomförs.

Utskottet erinrar om att det i propositionen anförts att det inte är möjligt att vid organisationsutformningen avseende SÖ en gång för alla åstadkomma en organisationsstruktur som är den bästa. Organisationen måste byggas för fortlöpande utveckling och anpassning. Det gäller att finna nya former om det behövs. Utskottet utgår från att denna syn på uppbyggandet av en viss organisation bör gälla även hela den statliga skoladministrationen. Denna bör stämmas av mot de långsiktiga mål som riksdag och regering har angivit för skolan. Om det visar sig att skoladministrationen är mindre lämpad utifrån de uppställda målen, bör den nya organisationen korrigeras. Härvid bör man naturligtvis tillgodogöra sig successivt vunna erfarenheter.

Med hänvisning till vad som här har anförts anser utskottet att yrkande 1 i motion 1980/81:2001 är tillgodosett, varför ifrågavarande yrkande bör avslås av riksdagen.

I motion 1980/81:2010 (yrkande 4) begärs att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till *åtgärder för att höja den offentliga skolans standard i resurssvaga kommuner*.

Utskottet erinrar om att kommuner med särskilda behov kan erhålla dels ordinarie skatteutjämningsbidrag, dels extra skatteutjämningsbidrag efter särskild ansökan hos regeringen. Vidare erinrar utskottet om att behovet av medel till kommuner med bl.a. sociala problem skall beaktas vid fördelningen av anslaget Särskilda åtgärder på skolområdet. Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1980/81:2010 yrkande 4.

4 Hemställen

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen beträffande riktlinjer för den statliga skoladministrationens roll och uppgifter på central och regional nivå med avslag på motion 1980/81:2010 yrkandena 1 a samt 3 i denna del godkänner vad som förordats i proposition 1980/81:107.
2. att riksdagen beträffande läroplaner för lokalt arbetsmarknadsanknutna specialkurser i gymnasieskolan med avslag på motion 1980/81:2010 yrkande 2 godkänner vad som förordats i proposition 1980/81:107.
3. att riksdagen beträffande flerårsramar för dimensioneringen av gymnasieskolan och årliga beslut om gymnasieskolans organisation godkänner vad som förordats i proposition 1980/81:107.
4. att riksdagen beträffande utbildning på icke gymnasieort avslår motionerna 1980/81:1297 och 1980/81:2007.
5. att riksdagen beträffande avveckling av statlig lokalbehovsprövning och skissritningsgranskning godkänner vad som förordats i proposition 1980/81:107.

6. att riksdagen beträffande tillsättningsmyndighet för statligt reglerade tjänster som skolchef, biträdande skoldirektör, rektor, studierektor och biträdande rektor godkänner vad som förordats i proposition 1980/81: 107,
7. att riksdagen beträffande avveckling av systemet med ordinarie tjänster som lärare godkänner vad som förordats i proposition 1980/81: 107,
8. att riksdagen beträffande anställningstrygghet för lärare med statligt reglerad anställning godkänner vad som förordats i proposition 1980/81: 107,
9. att riksdagen beträffande betyg i lärarskicklighet i lärarutbildningen med anledning av proposition 1980/81: 107 samt med bifall till motionerna 1980/81: 1962 i denna del och 1980/81: 2001 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
10. att riksdagen beträffande betyg i ämnesteorier i lärarutbildningen med anledning av proposition 1980/81: 107 samt med avslag på motionerna 1980/81: 1962 i denna del och 1980/81: 2001 yrkande 6 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
11. att riksdagen beträffande meritvärderingssystem avslår motionerna 1980/81: 1288 samt 1980/81: 2001 yrkandena 6 i denna del och 7,
12. att riksdagen beträffande besvär över beslut av skolmyndighet med avslag på motion 1980/81: 2016 godkänner vad som förordats i proposition 1980/81: 107,
13. att riksdagen beträffande det centrala tillsynsansvaret för kommunal högskoleutbildning godkänner vad som förordats i proposition 1980/81: 107,
14. att riksdagen beträffande riktlinjer för skolöverstyrelsens organisation med avslag på motion 1980/81: 2010 yrkandena 1 b i denna del, 1 c och 3 i denna del godkänner vad som förordats i proposition 1980/81: 107,
15. att riksdagen beträffande riktlinjer för skolöverstyrelsens ledning med avslag på motionerna 1980/81: 1985, 1980/81: 2008, 1980/81: 2009 och 1980/81: 2010 yrkandena 1 b i denna del och 3 i denna del godkänner vad som förordats i proposition 1980/81: 107,
16. att riksdagen beträffande inrättande av ett centralt planeringsråd för samverkan mellan skola och arbetsliv med anledning av proposition 1980/81: 107 och motion 1980/81: 2015 yrkandena 1 i denna del och 2 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
17. att riksdagen beträffande regionala och lokala planeringsråd av-

- slår motionerna 1980/81:1294 samt 1980/81:2015 yrkandena 1 i denna del, 2 i denna del och 3.
18. att riksdagen beträffande riktlinjer för länskolnämndernas organisation och ledning med avslag på motion 1980/81:2010 yrkandena 1 b i denna del och 3 i denna del godkänner vad som förordats i proposition 1980/81:107.
 19. att riksdagen beträffande avveckling av nuvarande system för tjänster som skolkonsulent och gymnasieinspektör vid skolöverstyrelsen samt utbildningsledare, utbildningskonsulent och länskolpsykolog vid länskolnämnderna godkänner vad som förordats i proposition 1980/81:107.
 20. att riksdagen beträffande sakkunskap för uppgifter inom specialundervisningens område avslår motion 1980/81:2001 yrkande 4.
 21. att riksdagen beträffande grunder för tillsättning av vissa tjänster vid länskolnämnderna avslår motion 1980/81:2001 yrkande 2.
 22. att riksdagen beträffande anställningstid för viss personal med anledning av motion 1980/81:2001 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anført.
 23. att riksdagen beträffande riktlinjer för skolöverstyrelsens och länskolnämndernas personalresurser med avslag på motion 1980/81:2010 yrkandena 1 b i denna del och 3 i denna del godkänner vad som förordats i proposition 1980/81:107.
 24. att riksdagen godkänner att skolöverstyrelsens och länskolnämndernas nya organisation skall gälla fr. o. m. den 1 juli 1982.
 25. att riksdagen bemyndigar regeringen att vidta de övergångsåtgärder som behövs för att skolöverstyrelsens och länskolnämndernas nya organisation skall kunna träda i kraft den 1 juli 1982.
 26. att riksdagen med bifall till propositionerna 1980/81:100 och 1980/81:107 till *Skolöverstyrelsen* för budgetåret 1981/82 anvisar ett förslagsanslag av (119 273 000+200 000 =) 119 473 000 kr.,
 27. att riksdagen beträffande utvärdering av den nya skoladministrationen avslår motion 1980/81:2001 yrkande 1.
 28. att riksdagen beträffande åtgärder för resurssvaga kommuner avslår motion 1980/81:2010 yrkande 4.

Stockholm den 14 maj 1981

På utbildningsutskottets vägnar

STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Stig Alemyr (s), Hans Nyhage (m), Bengt Wiklund (s), Jörgen Ullenhag (fp), Lars Gustafsson (s), Rune Rydén (m), Lennart Bladh (s), Lena Hjelm-Wallén (s), Kerstin Göthberg (c), Ylva Annerstedt (fp), Gunnel Liljegren (m), Larz Johansson (c), Lars Svensson (s), Göran Persson (s) och Christina Rogestam (c).

Reservationer

Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Lennart Bladh, Lena Hjelm-Wallén, Lars Svensson och Göran Persson (alla s) har avgivit följande reservationer.

1. Betyg i ämne-teori i lärarutbildningen och meritvärdering (mom. 10 och 11)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 17 börjar "Utskottet ansluter" och slutar "för regeringen" bort ha följande lydelse:

Utskottet beklagar att frågan om att skapa ett meritvärderingssystem utan att väga in graderade betyg i lärarutbildningen inte lösts under regeringens arbete med dessa frågor. Förslag om meritvärdering utan graderade betyg i lärarutbildningen har framlagts av vissa lärarorganisationer. I dessa förslag får dock tjänstetiden en avgörande betydelse vilket enligt utskottets uppfattning inte ger tillräckligt utrymme för att också väga in skickligheten mellan olika sökande. Det finns enligt utskottets mening skäl att ytterligare utreda frågan om att skapa ett meritvärderingssystem som vid sidan av tjänstetidsfaktorn också beaktar den sökandes skicklighet utan att behöva väga in graderade betyg i ämne-teori i lärarutbildningen. I ett sådant utredningsarbete bör också sambandet mellan graderade betyg i ämne-teori och betyg inom lärarutbildningen inom högskolans övriga utbildningar beaktas. I avvaktan på detta bör regeringens förslag om betyg i ämne-teori accepteras. Utskottet förutsätter dock att åtgärder för att minska betygets negativa inverkan i lärarutbildningen blir föremål för regeringens överväganden i samband med den aviserade propositionen om lärarutbildningsfrågor senare i år. Riksdagen bör sålunda beträffande betyg i ämne-teori i lärarutbildning med anledning av proposition 1980/81: 107 och motion 1980/81: 1962 i denna del samt med bifall till motion 1980/81: 2001 yrkande 6 i denna del som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört.

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 18 börjar "Utskottet anser" och slutar "och 7" bort ha följande lydelse:

Som en följd av regeringens förslag om betygen i lärarutbildningen kommer nu SÖ att ändra anvisningarna för meritvärderingen. Utskottet förutsätter att fullföljda studier efter grundutbildningen skall utgöra meriter som på ett starkare sätt än för närvarande kommer till uttryck vid meritvärderingen. I dag tillgodoräknas främst högskolestudier. Det finns enligt utskottets mening skäl att i högre grad än för närvarande räkna fortbildning och vidareutbildning som merit vid tillsättning av lärartjänster.

I nu föreliggande proposition och i proposition 1980/81: 97 läggs allt

starkare vikt vid den lokala skolutvecklingen. Här fullföljs sålunda principerna i proposition 1975/76:39 om skolans inre arbete m. m. Det blir då viktigt att skolan kan rekrytera lärare som deltagit i olika försök, lett projekt av olika slag, medverkat i lokalt utvärderingsarbete, m. m. Sådant pedagogiskt förnyelsearbete, vilket till stor del förutsätts ske ute i skolorna, bör i meritvärderingshänseende också till viss del tillgodoräknas en sökande. Genom att meriter förvärvade på sådant sätt under tjänstgöringen som lärare till viss del också kan ingå i meritvärderingssystemet minskar meritpoängen för ämnesbetygen i relativ betydelse. Utskottet anser det principiellt riktigt att kvaliteter som successivt kommer till uttryck under lärarens tjänstgöring bör utgöra meriter vid tillsättning av lärartjänster. Så länge graderade betyg i lärarutbildningen finns kvar, bör dessa i merithänseende kunna kompletteras av meriter av nu nämnt slag.

Riksdagen bör med bifall till motion 1980/81:2001 yrkande 6 i denna del och yrkande 7 samt med anledning av motion 1980/81:1288 som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört om meritvärdering.

dels att utskottets hemställan under 10 och 11 bort ha följande lydelse:

10. att riksdagen beträffande betyg i ämne-teori i lärarutbildningen med anledning av proposition 1980/81:107 och motion 1980/81:1962 i denna del samt med bifall till motion 1980/81:2001 yrkande 6 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
11. att riksdagen beträffande meritvärderingssystem med bifall till motion 1980/81:2001 yrkandena 6 i denna del och 7 samt med anledning av motion 1980/81:1288 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. Skolöverstyrelsens styrelse (mom. 15)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 24 börjar "Konstitutionsutskottet konstaterar" och slutar "SÖ:s ledning" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar föredragande statsrådets i annat sammanhang framförda uppfattning att skolpolitiken liksom hittills skall fastställas av politiska organ, dvs. av regering och riksdag. Det är därför enligt utskottets uppfattning olyckligt att rådande gränsdragning mellan å ena sidan organ som fattar politiska beslut och å andra sidan organ som verkställer dem suddas ut genom det förslag till sammansättning av SÖ:s styrelse som nu presenteras. Styrelsen ges enligt propositionen ett dominerande politikerinflytande. Utskottet anser att ett ställningstagande till ett i principiella hänseenden så långtgående förslag inte kan ske utan en ingående behandling av hur verksstyrelser av olika karaktär bör vara sammansatta.

I likhet med föredraganden anser utskottet att en begränsning av verksamhetens storlek bör eftersträvas. Detta behöver inte utesluta att de kunskaper och erfarenheter som företrädare för TCO, SACO/SR, LO och SAF besitter även i fortsättningen tillförs styrelsen. En representation av arbetsmarknadens huvudorganisationer i styrelsen bör kunna ske jämsides med en begränsad representation av de politiska partierna. Denna bör inskränkas till tre ledamöter. I likhet med regeringen anser utskottet att företrädare för Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet bör ingå i styrelsen. Enligt utskottets mening bör sålunda SÖ:s styrelse bestå av tre företrädare för de i riksdagen representerade partierna, en företrädare för vardera TCO, SACO/SR, LO och SAF, en företrädare för vardera Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet. Härutöver bör endast verksamhetschefen tillhöra styrelsen.

Utskottet kan inte finna det tillfredsställande att den representation i SÖ:s styrelse som föräldra- och elevorganisationerna nu har helt avvecklas genom det framlagda regeringsförslaget. Dessa organisationer bör även i fortsättningen få delta i SÖ:s styrelsearbete. Detta kan enligt utskottets uppfattning ske genom adjungering.

Utskottet föreslår att riksdagen med avslag på proposition 1980/81: 107 och motion 1980/81: 2010 yrkandena 1 b i denna del och 3 i denna del och med bifall till motionerna 1980/81: 1985 och 1980/81: 2009 samt med anledning av motion 1980/81: 2008 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet förordar om SÖ:s ledning.

dels att utskottets hemställan under 15 bort ha följande lydelse:

15. att riksdagen beträffande riktlinjer för skolöverstyrelsens ledning med avslag på proposition 1980/81: 107 och motion 1980/81: 2010 yrkandena 1 b i denna del och 3 i denna del och med bifall till motionerna 1980/81: 1985 och 1980/81: 2009 samt med anledning av motion 1980/81: 2008 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Centralt planeringsråd (mom. 16)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 25 börjar "Utskottet kan" och slutar "centralt planeringsrådet" bort ha följande lydelse:

Utskottet tillstyrker regeringens förslag om inrättande av ett centralt planeringsråd. Rådet bör enligt utskottets mening få den sammansättning som föredraganden föreslår och som innebär ett väl representativt men ej för stort organ. Utskottet förutsätter att SÖ i andra former håller kontakt med de organisationer som behandlas i motion 1980/81: 2015. Riksdagen bör med bifall till proposition 1980/81: 107 avslå motion 1980/81: 2015 yrkandena 1 i denna del och 2 i denna del.

dels att utskottets hemställan under 16 bort ha följande lydelse:

16. att riksdagen beträffande inrättande av ett centralt planeringsråd för samverkan mellan skola och arbetsliv med bifall till proposition 1980/81: 107 avslår motion 1980/81: 2015 yrkandena 1 i denna del och 2 i denna del,

4. Grunder för tillsättning av vissa tjänster vid länskolnämnderna (mom. 21)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 29 börjar "Utgångspunkten för" och slutar "yrkande 2" bort ha följande lydelse:

Till skillnad från regeringen anser utskottet att det mot bakgrund av de hittills vunna erfarenheterna av länskolnämndernas arbete nu – i samband med omdaning av den statliga skoladministrationen – finns skäl att närmare gå in på frågan om tjänstemännens vid länskolnämnderna kompetens. Skolinspektörerna och de kvalificerade handläggarna kommer enligt regeringens förslag att ha till huvuduppgift att arbeta med utveckling av skolverksamheten inom det län där de är verksamma. Sökande till dessa tjänster bör därför ha väl dokumenterade erfarenheter av utvecklingsarbete. Nära förknippat med utvecklingsarbete är utvärderings- och lagarbete. Som krav för att inneha de ifrågasvarande tjänsterna bör därför enligt utskottets mening ställas erfarenheter och kunskaper om sådana verksamheter.

Vid tillsättningen av de nu aktuella tjänsterna bör man se till helheten i det arbetslag som nämndtjänstemännen tillsammans utgör och vid urvalet av nya befattningshavare sträva efter att arbetslaget ges en vid kompetens. Man bör sålunda stimulera människor att söka sig till de ifrågasvarande befattningarna även från andra delar av utbildningssektorn än grundskolan och gymnasieskolan, såsom vuxenutbildningen, högskolan och företagets utbildningsverksamhet.

I likhet med vad utskottet anfört beträffande SÖ bör även på nämnderna finnas personer med kunskaper om och erfarenheter av övergripande frågor, t. ex. handikapp-, invandrar-, jämställdhets- och elevvårdsfrågor.

Vad gäller avdelnings- och byrådirektörer samt handläggare på mellan- och högskolenivå bör kraven på deras kompetens framför allt avse kunskaper om och erfarenheter av administration, ekonomi och planering m. m.

Riksdagen bör med bifall till motion 1980/81: 2001 yrkande 2 som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört om grunder för tillsättning av vissa tjänster vid länskolnämnderna.

dels att utskottets hemställan under 21 bort ha följande lydelse:

21. att riksdagen beträffande grunder för tillsättning av vissa tjänster vid länskolnämnderna med bifall till motion 1980/81: 2001 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Konstitutionsutskottets yttrande

1980/81: 6 y

över motion 1980/81: 1985 med anledning av proposition 1980/81: 107 om den statliga skoladministrationen m. m.

Till utbildningsutskottet

Utbildningsutskottet har anhållit om konstitutionsutskottets yttrande över motion 1980/81: 1985 yrkande I som väckts med anledning av proposition 1980/81: 107 om den statliga skoladministrationen m. m. I motionsyrkandet hemställs att riksdagen nu beslutar göra ett principuttalande av innebörd att grunderna för regeringens förslag om sammansättning av ämbetsverks styrelse inte godkänns.

Propositionen

I proposition 1980/81: 107 hemställs bl. a. att riksdagen skall godkänna vissa riktlinjer för skolöverstyrelsens (SÖ) organisation. När det gäller SÖ:s lekmannastyrelse innebär förslaget att styrelsen utöver generaldirektören och överdirektören skall bestå av fem ledamöter för riksdagspartierna samt en representant för vardera kommunerna och landstingskommunerna. Övriga intressen som f. n. är representerade i SÖ:s styrelse skulle enligt förslaget komma att sakna särskild representation. Föredragande statsrådet anför i sin motivering bl. a. att det är omöjligt att i en verksstyrelse av hanterbar storlek samla representation för alla de intressen – myndigheter, organisationer och andra grupperingar i samhället – som på ett eller annat sätt berörs av SÖ:s verksamhet. Enligt statsrådet är en styrelserepresentation inte heller den lämpligaste formen för en samverkan mellan ämbetsverket och skilda samhällsintressen. Verksstyrelsens främsta uppgift är enligt statsrådet att företräda verket och därigenom hela utbildningsverksamhetens intressen och åsikter, vilket enligt hennes uppfattning starkt begränsar utrymmet för olika partsintressen i styrelsen. I likhet med de utredningar som ligger till grund för propositionen anser statsrådet att en intresserepresentation i SÖ:s styrelse bör fullgöras av företrädare för stora grupper av medborgare och vida sektorer av samhällslivet. Hon anser det därför vara naturligt att styrelsen i framtiden innehåller representanter för riksdagspartierna. Vidare bör enligt statsrådet kommunerna och landstingskommunerna i egenskap av huvudmän för utbildningen samt verksledningen vara företrädare i styrelsen.

Motionen

I motionen av Olof Palme m. fl. (s) diskuteras mot bakgrund av ämbetsverkens självständiga ställning i det svenska samhället förslaget till ändrad

Bilaga

sammansättning av SÖ:s styrelse. Enligt motionärerna suddar förslaget ut den rådande gränsdragningen mellan politiskt fattade beslut och verkställigheten av dessa. Det ansvariga statsrådet skulle på den politiska vägen kunna ge sådana riktlinjer för verkets arbete som hittills inte varit möjligt. Motionärerna anser det anmärkningsvärt att föredragande statsrådet i sina konkreta förslag överger sin principiella inställning om vilken kompetensfördelning som skall råda mellan den politiska och den administrativa nivån. Genom sitt förslag om en politiskt sammansatt verksstyrelse förs enligt motionärerna den politiska nivån in i verkställigheten av de politiskt fattade besluten på ett sätt som hittills har varit främmande för svensk förvaltningstradition.

Motionärerna anför vidare att det, om politiskt sammansatta verksstyrelser skall införas i förvaltningen, också bör övervägas att skifta majoritet i styrelsen i enlighet med valutslagen. Lekmannastyrelser med ett dominerande politikerinflytande bör vara så sammansatta att de speglar partifördelningen vid riksdagsvalen. Ett sådant system innebär enligt motionärerna ett stort antal personbyten i samband med valen, vilket inte skulle befrämja effektivitet och sakkunskap inom verken. I stället skulle rena politiska bevekelsegrunder komma att fälla avgörandet vid beslutstillfällena.

I motionen påpekas att det med något undantag, t. ex. rikspolisstyrelsen där behovet av politisk kontroll av verksamheten är särskilt motiverat, saknas rent politiskt sammansatta styrelser i de svenska ämbetsverken. Inslag av politiska företrädare är däremot vanligt. Enligt motionärerna förs regeringens förslag fram utan att några principiella motiv anføres för en ändrad sammansättning av verkens styrelser samtidigt som dessa frågor f. n. är föremål för behandling i förvaltningsutredningen (B 1977:01). Ett ställningstagande av detta slag bör enligt motionärerna inte ske utan en ingående behandling av hur verksstyrelser av olika karaktär bör vara sammansatta.

Nuvarande förhållanden

Lekmannastyrelser finns i dag i det stora flertalet av de centrala ämbetsverken. Ledamöterna utses av regeringen.

Beträffande inslaget av valda förtroendemän i dessa styrelser framgår följande av en undersökning som utskottet gjorde år 1977 (se KU 1977/78:8). I 51 av de 66 lekmannastyrelser som då fanns ingick minst en riksdagsledamot eller kommunalpolitiker. I fyra styrelser utgjordes inslaget av valda förtroendemän av endast kommunalpolitiker och i 37 av endast riksdagsledamöter. I de återstående tio styrelserna ingick såväl riksdagsledamöter som kommunalpolitiker. Det totala antalet lekmän i ämbetsverkens styrelser uppgick till 454. Av dessa var 110 riksdagsledamöter och 22 kommunalpolitiker. Endast i styrelserna för två myndigheter

Bilaga

– rikspolisstyrelsen och statens lantmäteriverk – var samtliga lekmanaledamöter valda förtroendemän. I nio andra styrelser var de valda förtroendemännen i majoritet, och i tre styrelser utgjorde de hälften av antalet lekmanaledamöter. Resterande 37 styrelser hade alltså ett inslag av förtroendemän som uppgick till mindre än hälften av antalet lekmanaledamöter.

Vidare kan nämnas att länsstyrelsernas styrelser förutom landshövdingen består av 14 ledamöter vilka samtliga väljs av landstingen.

Pågående utredning

Förvaltningsutredningen har genom tilläggsdirektiv den 29 mars 1979 (Dir 1979: 33) fått i uppdrag att kartlägga de förändringar som skett i den statliga förvaltningens organisation – bl. a. genom inrättandet av lekmanastyrelser – och att mot bakgrund härav beskriva och analysera nu rådande förhållanden och problem i relationerna mellan regering, riksdag och förvaltningsmyndigheter. Initiativ till uppdraget hade tagits av riksdagen på förslag av utskottet (KU 1977/78: 38). Resultatet av förvaltningsutredningens arbete i dessa delar beräknas föreligga i ett slutbetänkande före utgången av år 1981.

Tidigare behandling

Vid 1975/76 års riksmöte behandlades en motion av Birgitta Hambraeus (c) om sammansättningen av statliga myndigheters styrelser. Enligt motionären borde statliga myndigheter företräda alla medborgares intressen. Det var därför, anförde motionären, olämpligt att representanter för partsintressen ingick i myndigheternas styrelser. I motionen begärdes en översyn i detta avseende. I sitt enhälliga och av riksdagen godkända betänkande föreslog utskottet (KU 1975/76: 13) att motionen skulle avslås. Utskottet anförde därvid bl. a. följande:

Genom lekmanastyrelserna har nya vägar öppnats för ett ökat medborgarinflytande över förvaltningsverksamheten. Systemet har också gett ökade möjligheter för bl. a. samordning mellan verk med närbesläktade uppgifter och för tillvaratagande av den sakkunskap och erfarenhet som finns inom de organisationer och samhällsintressen som berörs av en viss myndighets beslut.

Hur enskilda myndigheters styrelser bör vara sammansatta kan inte avgöras generellt. Enligt utskottets mening bör denna fråga som hittills avgöras från fall till fall med beaktande av myndigheternas uppgifter och verksamhetens inriktning. Självfallet är det av vikt att styrelserna får en så allsidig sammansättning som möjligt. Utskottet kan med hänvisning till det anförda inte biträda motionsyrkandet.

*Bilaga***Utskottet**

I motionen hemställs att riksdagen beslutar göra ett principuttalande av innebörd att grunderna för regeringens förslag om sammansättning av ämbetsverks styrelse inte godkänns. Motionärerna pekar på problem som politiskt sammansatta styrelser kan leda till när det gäller förhållandet mellan ämbetsverken och regeringen.

Utskottet konstaterar att några allmänna principer för sammansättningen av lekmannastyrelser inte har formulerats i den nu aktuella propositionen om den statliga skoladministrationen m. m. eller tidigare i annat sammanhang. Regeringen får därför i det enskilda fallet – ofta efter det att grunderna fastställts av riksdagen – avgöra hur ett ämbetsverks styrelse med hänsyn till verkets uppgifter bör vara sammansatt. Utskottet vill liksom motionärerna erinra om att en närmare belysning av dessa frågor sker i förvaltningsutredningen. Utskottet anser att något principiellt uttalande om sammansättningen av ämbetsverks styrelser inte bör göras innan resultatet av förvaltningsutredningens arbete föreligger. Motionsyrkandet kan följaktligen inte tillstyrkas.

Stockholm den 2 april 1981

På konstitutionsutskottets vägnar

BERTIL FISKESJÖ

Närvarande: Bertil Fiskesjö (c), Hilding Johansson (s), Anders Björck (m), Torkel Lindahl (fp), Olle Svensson (s), Per Unckel (m), Yngve Nyquist (s), Sven-Erik Nordin (c), Wivi-Anne Cederqvist (s), Gunnar Biörck i Värmdö (m), Kurt Ove Johansson (s), Daniel Tarschys (fp), Kerstin Nilsson (s), Sture Thun (s) och Stig Genitz (c).

Avvikande mening

av Hilding Johansson, Olle Svensson, Yngve Nyquist, Wivi-Anne Cederqvist, Kurt Ove Johansson, Kerstin Nilsson och Sture Thun (alla s) vilka ansett att sista stycket i utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

Propositionens förslag till ändrad sammansättning av SÖ:s styrelse innebär en principiell avvikelse från vad som hittills gällt. Förslaget läggs fram samtidigt som förvaltningsutredningen behandlar olika frågor med anknytning till lekmannastyrelsers sammansättning. Enligt utskottets mening bör resultatet av detta utredningsarbete avvaktas innan så genomgripande förändringar i ett stort ämbetsverks styrelse som det här är fråga om genomförs. Utskottet anser det också väsentligt att understryka att regeringens förslag i propositionen om den statliga skoladministrationen m. m. inte bör få utgöra en mall för framtida beslut om sammansättningen av ämbetsverks styrelser. Utskottet tillstyrker med hänsyn härtill bifall till motionsyrkandet.

